

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΑ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1977 | ΑΡΙΘ. 6

Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ

ΩΣ ΧΑΡΑ, ΩΣ ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

1. Τὴν 25 Μαρτίου πανηγυρίζομεν οἱ Πανέλληνες, πολύσημον εἰς τὴν μεγάλην Ἐορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀποδίδοντες ἐν κατανύξει τὴν ὀφειλήν. Βουλὴν προαιώνιον ὁ Ἄρχάγγελος Γαβριὴλ ἀποκαλύπτει εἰς τὴν Παναγίαν Παρθένον καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον σύμπαντα. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ», ἀναφώνει ὁ Ἄρχάγγελος εἰς τὴν φοβηθεῖσαν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Παρθένου. Καὶ διὰ τῆς Παρθένου μεταδίδεται τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον. Διότι διὰ τῆς Παρθένου σαρκοῦται ὁ προαιώνιος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστός, ὁ Λυτρωτὴς καὶ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, «Ὅστις εἶναι «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή» (Ἰω. 14,6). Διότι δι' Αὐτοῦ «καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. 8,21). Χαρὰ, Ἀλήθεια, Ἐλευθερία, τρία ὑπέροχα δωρήματα ἀποκαλύπτονται καὶ προσφέρονται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ ποία ἡ ἔννοια, τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἀξία τῶν θείων τούτων χαρισμάτων;

2. Τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς πνευματικῆς Χαρᾶς ἀναγγέλλει ὁ Ἄρχάγγελος εἰς τὴν Παρθένον καὶ δι' αὐτῆς εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον, χειραγωγῶν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ πιστεῦσωμεν καὶ ἀποδεχθῶμεν τὸ ἀποκαλυπτόμενον Μυστήριον τῆς Θείας Ἐπιφα-

νείας. Ἀλλὰ ποία ἡ ἔννοια, τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἀξία τῆς χαρᾶς; Κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἡ χαρὰ εἶναι «οἷον σκίσημα τῆς ψυχῆς ἐπαγαλλομένης τοῖς κατὰ γνώμην» (Μεγ. Βασ. Migne, P. G. 31, 225B). Καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος δίδει τὸν ἀκόλουθον ὀρισμὸν: «Χαρὰ γάρ ἐστι καταθυμίων πλήρωσις καὶ ἡδέων ἀπόλαυσις καὶ ἀνιαρῶν λήθη» (Μ. 56, 98). Καὶ ὁ Εὐσέβιος Ἀλεξ. λέγει: «ὄπου χαρὰ, λύπη οὐ πάρεστιν· ὄπου χαρὰ, εὐφροσύνης σύμβολα» (Μ. 61, 735). Καὶ πάλιν ὁ ἱ.Χρυσόστομος διαπλατύνει τὴν ἔννοιαν τῆς χαρᾶς: λέγων: «αὕτη μεγίστη χαρὰ... κέρδος φέρουσα ἢ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν πάντως ἔχουσα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ῥίζαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν· ὅθεν καὶ εἰς χρηστὸν τέλος ἀπαντᾷ. Ἡ δὲ τοῦ κόσμου χαρὰ τοῦ ναντίον, ἀρχεται μὲν ἀπὸ ἡδέων, τελευτᾷ δὲ εἰς τὰ λυπηρὰ» (Μ. 60, 131δ).

3. Ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ὁ Πλάτων σχεδὸν ἐταύτιζε τὴν «χαρὰν» μὲ τὴν «ἡδονήν», τῆς δὲ «ἡδονῆς» ἀκολουθοῦσιν «ἀγαλλίασις, εὐφροσύνη, τέρψις» (Κρατ. 419β). Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ὅτι ἡ «χαρὰ» ἔπεται τῆς «ἡδονῆς» καὶ ὅτι ἀνήκει εἰς τὰ «πάθη» τῆς ψυχῆς, τῆς ὁποίας τρεῖς ιδιότητας διακρίνει: «πάθη, δυνάμεις, ἕξεις» (Ἠθ. Νικ. II, 1105). Τέλος οἱ Στωϊκοὶ θεωροῦν καὶ οὗτοι ὅτι ἡ «χαρὰ» εἶναι «εὐλογος ἔπαρσις», ἡ δὲ «ἡδονή» «ἄλογος ἔπαρσις».

Ἐν τῇ Π. Δ. ἡ χαρὰ συνδέεται μὲ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ: «Φόβος Κυρίου τέρπει καρδίαν καὶ δώσει εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ μακροήμερευσιν» (Σοφ. Σειρ. 1,12). Ἄλλ' εἶναι πολλὰ τὰ χωρία τῆς Π. Δ., τὰ ὅποια ἐξαίρουν τὴν «χαρὰν», ὡς τὸ ἄκρον-ἄκρον τῆς μακαριότητος, τὴν ὅποιαν μόνος ὁ Θεὸς χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἀνταμοιβὴν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφοσιώσεώς του. Γέμει ἡ Π. Δ. μὲ χωρία τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων τῆς, μὲ τὰ ὅποια ἡ «χαρὰ», ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ ἀγαλλίασις ἐξαίρονται ὡς δῶρα Θεοῦ, χαριζόμενα εἰς τὸν εὐσεβῆ καὶ θεοφοβούμενον ἄνθρωπον. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ τὴν «χαρὰν» ὡς ἓνα τῶν ὠραίων καρπῶν τοῦ πνεύματος τοῦ εὐσεβοῦς: «Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραύτης, ἐγκράτεια» (Γαλ. 5,22).

4. Δὲν εἶναι πρόθεσις τοῦ γράφοντος νὰ ἐκταθῇ ὑπὲρ τὸ δέον εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ἐννοίας, τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἀξίας τῆς «χαρᾶς» διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ὅμως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τονισθῇ τὸ χωρίον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου 48,22, διὰ τοῦ ὁποίου κηρύττεται ὅτι «οὐκ ἔστιν χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν, λέγει Κύριος!» Ἀλήθεια θεόπνευστος, τὴν ὅποιαν διδασκόμεθα διὰ μέσου τῆς Ἰστορίας λαῶν καὶ ἔθνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀντικρύζομεν εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Ἐπιζητοῦν καὶ οἱ ἀσεβεῖς τὴν χαρὰν, ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς χαρᾶς των εἶναι ἡ λύπη, ἡ ὀδύνη καὶ ἡ ἀπελπισία. Ἡ μακροτάτη Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς προσφέρει ἀπτά παραδείγματα λύπης, ἀλλὰ καὶ χαρᾶς· ταπεινώσεως, ἀλλὰ καὶ μεγαλείου· ὀδύνης, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης· ἀπελπισίας, ἀλλὰ καὶ δόξης! Παρὰ τὰς μεταπτώσεις τῆς Φυλῆς μας, ὁ μέγας Θεὸς διεφύλαξεν αὐτὴν καὶ θὰ διαφυλάξῃ ἀσφαλῶς εἰς τοὺς αἰῶνας. Αὐτὸ ἀποδεικνύει ἡ Ἱστορία μας, αὐτὸ πιστεύομεν οἱ Ἕλληνες. Καὶ τοῦτο, διότι εἶναι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος συνυφασμένη μετὰ τῶν ἱερωτέρων παραδόσεων ἡ «εὐσέβεια» καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς τὰ διδάγματα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη Ἑορτὴ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» τὴν χαρὰν ἀναγγέλ-

λει εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον. Τὴν «χαρὰν», τὴν ὅποιαν ὁ σαρκούμενος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὴν «χαρὰν», ὡς λύτρον ἐκ τῶν καταπιεζόντων τὴν ἀνθρωπότητα δεινῶν προσφέρει ὁ Εὐαγγελισμὸς. Τὴν «χαρὰν», ἡ ὅποια ἀπορρέει μὲν ἐκ τοῦ σαρκωθέντος Χριστοῦ, ἀλλὰ γίνεται κτῆμα ἀναφαίρετον εἰς πάντα πιστόν.

★

5. Ἄλλ' ἡ μεγάλη Ἑορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ Εὐαγγελισμὸς, ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν Ἀλήθειαν. Ἡ δὲ Ἀύτοαλήθεια «ἡ οὐσιώδης καὶ πρωτότυπος διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο» (Ὁριγ. Μ. 14, 209). Διότι «ὄντως Ἀλήθεια ὁ Θεὸς ἐστι» (Μ. 89, 1628B). Θεὸς ὢν ὁ Χριστὸς σαρκούται, ἵνα κηρύξῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν «Ἀλήθειαν». Ὁ ἴδιος βεβαιοῖ τοῦτο, ἀπαντῶν εἰς τὸν περίεργον Πιλάτιον: «Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμι. Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀλήθειᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς». (Ἰω. 18,37). Καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ὁράται» (Μ. 44,333A). Ὁ δὲ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς διακηρύττει, λέγων: «ἀντίκειται δὲ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος. Ὑπὲρ ἀλήθειαν ἄρα ὁ πρὸς ὃν τὰ πάντα σνᾶγεται Λόγος, καὶ αἰθίς, ὡς ἄνθρωπος καὶ Θεὸς ὑπάρχων» (Μ. 91, 1296). Καὶ ὁ μοναχὸς Ἀντίοχος τὰ ὠραιότατα ταῦτα διαλαλῶν, λέγει: «Ἡ ὄντως Ἀλήθεια ὁ Θεὸς ἐστιν. Χρὴ οὖν πάντα ἄνθρωπον ἐρωτῶντα τὰ τῆς ἀληθείας, πρῶτον εὐξασθαι τοῦ ἐπιγινῶναι τὴν ὄντως ἀλήθειαν καὶ εἰπεῖν περὶ αὐτῆς, ὡς πρέπει τῷ τῆς ἀληθείας ἐραστῇ... Ὡσπερ οὖν ὁ λαλῶν τὸ ψεῦδος μολύνει τὴν καρδίαν καὶ τὸ στόμα — τὸ γὰρ ψεῦσμα, τῷ δυσμενεῖ διαφέρει· ὁ γὰρ πατήρ τοῦ ψεύδους, ὁ διάβολός ἐστιν —, οὕτως καὶ ὁ λαλῶν τὴν ἀλήθειαν ἀγιάζεται τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ πάντα τὰ μέλη· ἡ γὰρ Ἀλήθεια ὁ Χριστὸς ἐστιν (Μ. 89, 1628B). Ὁ μέγας μύστης τῆς Θεολογίας Γρηγόριος,

ὁ καὶ Ναζιανζηνός, βεβαιοῖ: «Ἀλήθεια δέ, ὡς ἐν, οὐ πολλὰ τῆ φύσει· τὸ μὲν γὰρ ἀληθές ἐν, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχιδές· καὶ ὡς καθαρὰ τοῦ Πατρὸς σφραγίς — δηλ. ὁ Υἱὸς — καὶ χαρακτήρ ἀφενδέστατος» (Μ. 36, 129B). Καὶ ὁ Γεώργιος Λαοδικείας, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἐπιφάνιος, διδάσκει: «ὡς γὰρ ὁ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, διδάσκει ἡμᾶς τὴν Ἀλήθειαν, ἣτις ἐστὶν ὁ Υἱὸς... οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς, ὅς ἐστιν Ἀλήθεια, τὸν ἀληθινὸν Θεόν... ἡμᾶς εὐσεβῶς εἰδέναι διδάσκει» (Ἐπιφ., Κατὰ αἰρ. Μ. 42, 433B). Οὔτε ὁ χῶρος οὔτε ὁ χρόνος ἐπιτρέπει νὰ ἐκθέσωμεν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἐκφωνηθέντα περὶ τῆς Ἀληθείας. Δὲν δύναμαι ὅμως ν' ἀφήσω ἀμνημόνευτον τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ὁμιλοῦντος περὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, οἵτινες οὐ μόνον ἐκήρυξαν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἅμα σὺν τῇ Ἀληθείᾳ καὶ τὸν βίον των συνήρουν. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἰουστίνος: «Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομισθήσαν· οἷον ἐν Ἑλληνισμῷ Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς· ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ καὶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ καὶ Ἡλίας καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι, τανῦν παραιτούμεθα.. οἱ δὲ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ καὶ ἄφοβοι καὶ ἀτάραχοι ὑπάρχουσι. Δι' ἣν δ' αἰτίαν διὰ δυνάμεως τοῦ Λόγου κατὰ τὴν τοῦ Πατρὸς πάντων καὶ Δεσπότην Θεοῦ βουλήν, διὰ Παρθένου ἀνθρώπου ἀπεκυήθη καὶ Ἰησοῦς ἐπὶ νουμάσθη καὶ σταυρωθεὶς ἀποθανὼν ἀνέστη καὶ ἀνελήλυθεν εἰς οὐρανόν» (Μ. 6, 307).

★

6. Καὶ ἄλλοτε ἐλάβομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ Ἐλευθερίας, ὡς ἐνὸς τῶν μεγάλων ἐπιτευγμάτων τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας καὶ ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν Μηνύματος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅπερ ἡ τῆς Θείας Βουλῆς ἀπόφασις χαρίζει διὰ τῆς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου συλλήψεως τοῦ προαιωνίου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τὸ Μήνυμα δῆλον ὅτι τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς σωτηρίας. Τὸ ὑπέρ-

τατον τοῦτο ἀγαθὸν τῆς Ἐλευθερίας διαμηνύει καὶ ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Καὶ τὸ μέγιστον τοῦτο ἀγαθὸν ἐξύμνησαν καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεθαύμασαν οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, διεκήρυξαν οἱ Προφῆται καὶ ἐβεβαίωσαν οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, λέγει: «Ἡ δὲ Ἐλευθερία ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ ἀδέσποτον τε καὶ αὐτοκρατὲς ἐξομοίωσις... πᾶσα δὲ ἐλευθερία μία τίς ἐστὶ τῆ φύσει καὶ πρὸς ἑαυτὴν οἰκειῶς ἔχει» (Μ. 46, 101). Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς θεωρεῖ τὴν Ἐλευθερίαν, ὡς «τὸ κρατεῖν τῶν παθῶν μόνη» (Μ. 8, 1096A). Κατωτέρω δὲ διασαφῶν ποῖον τὸ νόημα τῆς Ἐλευθερίας, ἐπάγεται: «Μηδὲ λεγόντων ἐλευθερίαν τὴν ὑπὸ ἡδονῆς δουλείαν... ἡμεῖς γὰρ ἐλευθερίαν μεμαθήκαμεν, ἣν ὁ Κύριος ἡμᾶς ἐλευθεροῖ μόνος» (Μ. 8, 1148). Καὶ ὁ Ὄριγένης ἐπιβεβαιοῖ, λέγων: «Μορφὴν δούλου ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ Ἐλευθερίας τῶν δουλευσάντων τῇ ἁμαρτίᾳ λαβὼν» (Μ. 14, 85B). Καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἐξαίρει: «Δι' αὐτοῦ τοῦ Λόγου καὶ ἐν αὐτῷ ἡ Ἐλευθερία» (Μ. 26, 292A). Ἀλλ' ὅμως «δοῦλοι γεγόναμεν οἱ ἐλεύθεροι, διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπράθημεν», λέγει ὁ Τατιανὸς ὁ Σῦρος (Μ. 6, 829B). Ὁ Ὄριγένης πάλιν βεβαιοῖ: «οὐκ ἐλεύθεροι οἱ υἱοὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς, ἐπεὶ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος τῆς ἁμαρτίας ἐστίν, ἐλεύθεροι δὲ οἱ μείναντες ἐν τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ» (Μ. 13, 1121).

7. Ἐρωτήσατε τὸν οἰονδήποτε ἄνθρωπον, εἶσαι ἐλεύθερος; Ἡ ἀπάντησις θὰ εἶναι ἀσφαλῶς καί. Ἀλλ' ἐὰν τὸν ἐρωτήσητε, εἶσαι ἐλεύθερος νὰ πράττης ὅ,τι θέλεις; Θ' ἀπάντησις ἀσφαλῶς ὄχι. Διότι κατανοεῖ ὅτι πᾶν τὸ ἐπιθυμητὸν δι' αὐτόν, ἴσως εἶναι βλαπτικὸν διὰ τὸν ἄλλον, ἐκ τούτου καὶ δεσμεύεται καὶ ἐμποδίζεται νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐκ τούτου καὶ συμπεραίνομεν ὅτι Ἐλευθερία εἶναι μὲν ὑψιστον ἀγαθόν, δωρηθὲν φύσει εἰς πάντα ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ἀλλ' αὐτὴ τότε ὠφελεῖ ἐνεργοποιουμένη, ὅταν ἐπιτελῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ μὴ βλαπτικὸν δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸν ἄλλον. Ἐλευθερία κακῶς δρῶσα, ἀποβαίνει δουλεία. Ἡ ἐλευθερία τότε

εἶναι ἀγαθή, ὅταν ἡ κυρίαρχος βούλησις καθοδηγῇ τὸν ἀσκοῦντα τὴν ἡγεμονικὴν αὐτεξουσίαν ἀνθρώπου εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ μόνον. Ἐλευθερία σημαίνει κατὰ τὸν Πλάτωνα «ἡγεμονίαν βίου καὶ αὐτοκράτειαν ἐπὶ παντί» («Ὅροι 412δ) καὶ «ἐλεύθερον τὸ ἄρχον ἐαυτοῦ» (415α). Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι Ἐλευθερία εἶναι «τάξις, νόμος» (Πολιτ. III, 11, σ. 1287α). Ὁ ἀνθρώπος λοιπὸν ἐν καὶ μοναδικὸν ἔχει πανελεύθερον, ἀκώλυτον καὶ ἀνεμπόδιστον, τὴν προαίρεσιν. Τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Ἐπίκτητος: «Ἀνθρώπε, προαίρεσιν ἔχεις ἀκώλυτον φύσει καὶ ἀνανάγκαστον» (Διατρ. I, 1,12). Ἄρα «ἐὰν θέλης, ἐλεύθερος εἶ· ἐὰν θέλης» καὶ ἐφ' ὅσον «τὰ πάντα κατὰ γνώμην ἔσται ἅμα τῆν σὴν καὶ τῆν τοῦ Θεοῦ» (Διατρ. II, 15,1).

8. Ὁ Εὐαγγελισμὸς λοιπὸν φανερώνει καὶ τὸν σκοπὸν τῆς σαρκώσεως τοῦ Θείου Λόγου. Ὁ ἀνθρώπος διὰ τῆς ἀμαρτίας, ἐδουλώθη ὑπ' αὐτῆς. Σαρκοῦται λοιπὸν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀνθρώπου εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν τῆς ἀγαθοπροαιρέτου Ἐλευθερίας. Ἄς προσέξωμεν τί λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, γράφων πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Ρώμης: «ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ» (Ρωμ. 6,18). Ἡ πρώτη «δουλεία» ἀπάγει εἰς θάνατον· ἡ δευτέρα «δουλεία» χαρίζει τὴν χαράν, δωρίζει τὴν Ἀλήθειαν καὶ καθορίζει εἰς τὸν ἀνθρώπου πῶς ἀσκεῖται ἡ Ἐλευθερία, ἥτοι διὰ τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἥτις μόνη εἶναι καὶ φύσει ἀκώλυτος καὶ ἀνανάγκαστος! Αὐτὴν τὴν ἐν ἀγαθῇ ἐννοίᾳ καὶ ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἐνεργοποιουμένην Ἐλευθερίαν καλοῦμεθα οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐφαρμόζωμεν ἐν τῷ βίῳ. Καὶ ἐφαρμόζομεν ταύτην, ὅταν αἱ πράξεις ἡμῶν εἶναι ἀπόρροια τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ βούλησις τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν Ἀγίων Γραφῶν. Ἡ δὲ συνείδησις ἐκάστου, ἀναπτυσσομένη καὶ μορφουμένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Εὐαγγελικῶν διδαχῶν, γνωρίζει νὰ ὀδηγῇ τὸν κατὰ Χριστὸν μορφωθέντα εἰς πράξεις συμφώνους καὶ πρὸς τὴν ἀ-

γαθοποιὸν του προαίρεσιν καὶ πρὸς τὴν Θεῖαν βούλησιν.

★

9. Ἀλλὰ σήμερον πῶς ἀντικρύζουν οἱ ἀνθρώποι τὸ θεῖον τοῦτο ἀγαθὸν τῆς Ἐλευθερίας; Οἱ πάντες ὁμιλοῦν περὶ τῶν «δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου» ἀλλ' οὐχὶ καὶ περὶ τῶν «καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου». Προβάλλεται τὸ ἐξ ἀντικειμένου αἴτημα καὶ σιωπᾶται τὸ ἐξ ὑποκειμένου καθήκον. Τὰ «δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου», παντὸς ἀνθρώπου, ἀπαιτοῦν σεβασμὸν τοῦ πολυτιμοτάτου ἀγαθοῦ, τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρηθέντος, ἥτοι τῆς Ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅμως οἱ πάντες στρεφόμεθα κατὰ τῆς ἀτομικῆς Ἐλευθερίας. Ὁ εἰς κατὰ τοῦ ἄλλου, οἱ πολλοὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἢ τῷ ἔθνει, κατὰ τῶν πολλῶν καὶ ἀντιθέτων παρατάξεων. Ἀγῶν ταξικὸς ἄχρις ἐξοντώσεως. Οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἔθνη ἀνταγωνίζονται κατὰ τῶν ἄλλων λαῶν καὶ ἔθνῶν. Τὸ φυλετικὸν λεγόμενον πρόβλημα εἰς ἔξαρσιν. Οἱ Μαῦροι κατὰ τῶν Λευκῶν καὶ οἱ Λευκοὶ ἀμυνόμενοι ζητοῦν νὰ ἐξευμενίσουν τοὺς Μαῦρους, ἀλλὰ διὰ τῶν λόγων ἢ ἐν τῇ πράξει. Συμφέροντα, ἀρπακτικαὶ διαθέσεις, ἐξοπλισμοὶ πάσης φύσεως καὶ ἀνταγωνισμοὶ ἐπὶ ὅλων τῶν πεδίων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ δυναμικὴ ἰσχύς καὶ ἀνωτερότης ἐνὸς ἔθνους κατὰ τοῦ ἄλλου, προμηγύουν καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι οὐδεὶς σέβεται τὰ «δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου» καὶ οὐδεὶς ὑπολογίζει τὸ ἐλευθέρως ζῆν τοῦ πλησίον. Ἡ Ἑλλάς, ἡ μικρὰ μὲν εἰς πληθυσμὸν καὶ ἔκτασιν, μεγαλόδοξος δὲ διὰ τὰς μεγαλοδωρίας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ταλανίζεται, ἀπειλεῖται καὶ ἐκβιάζεται ὑπὸ μεγαλῶν γείτονος, τῇ ἀνοχῇ τῶν μεγάλων ἔθνῶν, τῶν κηρύκων μάλιστα καὶ ὑποστηρικτῶν τοῦ «Δικαίου» δῆθεν καὶ τῶν «Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου»! Ἡ Κύπρος στενάζει ὑπὸ τὸ πέλημα βαρβάρου εἰσβολέως, καὶ οἱ ἰσχυροὶ τεκταίνονται τρόπους θωπευτικούς διὰ τὸν εἰσβολέα καὶ πιστικούς διὰ τὴν ἀδικηθεῖσαν Μεγαλόνησον! Ποῦ λοιπὸν τὸ Δίκαιον; Ποῦ ἡ Ἐλευθερία; Ποῦ ἡ ἀγαθοποιὸς προαίρεσις καὶ ἡ ἐν ἀδελφότητι ἰσό-

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ
(25η ΜΑΡΤΙΟΥ 1945) *

Εἶναι σήμερον ἡ πρώτη ἐλευθέρα Ἐθνικὴ Ἑορτὴ μετὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῆς ξενικῆς κατοχῆς!

Ἐπὶ 4 ἔτη, τὴν ἡμέραν αὐτὴν, αἱ ψυχαὶ ὄλων συνείχοντο ἀπὸ ἀγωνίας καὶ ἡ Δημοσία ζωηρὰ ἐκδήλωσις τῶν Πατριωτικῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ συνήντα τὴν θεριστικὴν βολὴν τῶν ὀρδῶν τοῦ Κατακτητοῦ!

Σήμερον, εὐτυχῶς, αἱ συνθήκαι εἶναι διαφορετικά. Ἡ Ἑλλάς ἐπανέκτησε τὴν Ἐλευθερίαν, καὶ ἐνώπιόν Της διανοίγονται νέοι ὀρίζοντες δράσεως. Καλοῦμεν ὅθεν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν νὰ πανηγυρίσῃ μετὰ πάσης λαμπρότητος τὴν Ἐθνικὴν Ἐπέτειον.

* Ἀπὸ Μαγνητοφώνησιν ἐν Ζαπτεῖῳ ἐκ δίσκου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκφωνήσεως (25 Μαρτίου 1945), προσκομισθέντος ὑπὸ τοῦ Πρωτοπρεσβ. Θεοδώρου Θεοδωρίδου. Εἶναι ἀληθῶς Μνημεῖον λόγου ὁ δημοσιευόμενος τὸ πρῶτον νῦν λόγος τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου — Ἀντιβασιλέως Κυροῦ Δαμασκηνοῦ.

Ἄς προσέλθουν πάντες οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Ναοὺς διὰ νὰ προσευχηθοῦν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἡρώων, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἄς ξεχυθοῦν εἰς τὰς ὁδοὺς κατὰ φάλαγγας πυκνάς, καὶ διαδηλώσουν τὴν χαρὰν καὶ τὴν υπερηφάνειάν των, διότι εἶναι κληρονόμοι τοιοῦτων προγόνων.

Ἄς μεταβοῦν παντοῦ, καὶ ὅπου ὑπάρχει ἡρῶν, μνημεῖον, ἀνδριάς, πνευματικὸν κέντρον, διὰ νὰ δώσουν τὴν ἐπίσημον διαβεβαίωσιν, ὅτι ἀναλαμβάνουν, ἐνώπιον τῆς Ἱστορίας, τὴν εὐθύνην, νὰ διαφυλάξουν ἀλώβητον τὴν προγονικὴν κληρονομίαν, καὶ νὰ τὴν παραδώσουν ἐπηυξημένην εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Ἄς ἐξάρουν τέλος προσηκόντως τὸ Ἱστορικὸν γεγονός, καὶ ἄς στέψουν μὲ τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον τὴν Ἱερὰν Μνήμην τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τοῦ Γένους.

Εἰς τὴν πανηγυρικὴν αὐτὴν τοῦ Ἔθνους ἑορτῆν ἄς συμμετάσχουν πάντες ἀνεξαιρέτως. Καὶ ὅσοι ἐπέρασαν ἄτρωτοι μέχρι τῆς στιγμῆς τὴν δοκι-

της μεταξύ τῶν ἀτόμων, τῶν λαῶν, τῶν ἐθνῶν, τῶν φυλῶν;

10. Ἐχύσαμεν οἱ Ἕλληνες ποταμοὺς αἱμάτων διὰ τὴν Ἐλευθερίαν! Ὁ Εὐαγγελισμὸς ὑπεθυμίζει συγχρόνως εἰς ἡμᾶς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῆς Φυλῆς τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τετρααιωνίου ἐχθρικοῦ ζυγοῦ! Οἱ Πανέλληνες δὲν εἶναι εὐκολοὶ λεία, οὔτε κύπτουν ἐν ταπεινώσει τὸν αὐχένα. Ἀπέδειξαν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, ὅτι γνωρίζουν νὰ ἀμύνονται τῶν ὑψίστων Ἰδεωδῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτοι τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδος! Ἡ φωνὴ τῆς καρδίας τῶν Πανελλήνων οὐδέποτε ἐσίγησεν, ἀλλ' ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἱερὰν πρόσκλησιν τῆς κινδυνεύουσας Πατρίδος πρὸς ἄμυναν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἀπειλουμένων ἀ-

γαθῶν πού τῆς ἀνήκουν! Καὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Μεγάλης Ἑορτῆς, καθ' ἣν ὁ Ἀρχάγγελος ἀπευθύνει εἰς τὴν Παρθένον τὸ «Χαῖρε», αἰσθάνεται καὶ ἰδικόν του τὸν ἀρχαγγελικὸν χαιρετισμὸν καὶ δὲν φοβεῖται. Εὐελπισ, ὡς πάντοτε καὶ θαρραλέος προχωρεῖ, ἔτοιμος διὰ πᾶσαν θυσίαν, ἀνἀπαιτηθῆ, καὶ πανέτοιμος εἰς ἀριστείας καὶ πράξεις ἡρωικάς, προκειμένου νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα του! Διότι πιστεύει ὅτι διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τούτων, ἐπιτυγχάνονται πλήρως καὶ τὰ διὰ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐξαγγελόμενα ἀγαθὰ τῆς Χαρᾶς, τῆς Ἀληθείας καὶ τῆς Ἐλευθερίας!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἄομότιμος Καθηγητῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

μασίαν τῆς Ἐθνικῆς Συμφορᾶς, καὶ ὅσοι ἐπλήρωσαν βαρὺν τὸν φόρον τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς θυσίας, καὶ ὁ ἀνάπηρος ἀγωνιστής, καὶ ἡ χήρα τοῦ Ἀλβανομάχου, καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ μαχητοῦ τῆς Ἀφρικανικῆς ἐρήμου, καὶ ὁ πτωχός, καὶ ὁ ἄστεγος, καὶ ὁ πρόσφυξ, καὶ ὁ χθεινὸς ὄμηρος, μὲ μίαν λέξιν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, συνέχοντες τὰ δάκρυα, καταπνίγοντες τοὺς λυγμούς, καὶ ἐπιβάλλοντες σιγὴν εἰς τὸ πένθος, ἃς ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των, καὶ ἃς μοιρασθοῦν τὴν Πανελλήνιον χαρὰν τοῦ ἐορταζομένου γεγονότος.

Εἶναι δὲ ὄντως καθήκον ὑπέρτατον ὁ ἐορτασμός τῆς Ἐθνικῆς ἐορτῆς καὶ μάλιστα ὑπὸ τόσον εὐοίωνους ἐνδείξεις διὰ τὸ μέλλον.

Μοναδικαὶ ἀρεταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, εἰς τὴν ἀδιάκοπον ἱστορικὴν τῆς συνέχειαν, ὑπὸ τῶν παλαιωτάτων πνευματικῶν κατακτήσεων μέχρι τῶν προσφάτων θριάμβων τῆς, μὲ κεντρικὸν ἄξονα τὴν ἀπαράμιλλον ἐκείνην ἐκτέλεσιν τοῦ 1821.

Εἶπομεν, μέχρι τῶν προσφάτων θριάμβων τῆς. Ὑπὲρ αὐτούς, δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὸ Ἀλβανικὸν ἔπος καὶ τὰς θυσίας τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς Ἀφρικανικὰς ἐρήμους καὶ τὰ Ἰταλικά πεδία, καὶ ὑπὲρ τοὺς φοβερούς, ἀνὰ τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς ἀγῶνας τοῦ Ναυτικοῦ μας, καὶ τὴν περίφημον δρᾶσιν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας, ἀλλ' ἐννοοῦμεν καὶ ὑπογραμμίζομεν τὴν ψυχικὴν Ἀντίστασιν, ἐναντι τοῦ κατακτητοῦ, ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ! Μίαν Ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζομεν νὰ παρέβαλον εἰς τὴν ἔκτασιν καὶ τόνον ἄλλοι λαοί!

Ἐκάστη ἡμέρα τῆς ὑπερτριετοῦς κατοχῆς ἦτο καὶ μία μουσικὴ 25ῆ Μαρτίου διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν! καὶ ἐκάστη Ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἐδοκίμασε νὰ ἔχη ἓνα γνωστὸν ἢ ἀφανῆ ἦρωα!

Οἱ ἀγωνισταὶ τοῦ ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἀγωνισθέντες εἰς τὴν ἀνισον πάλιν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὴν Πίστιν πρὸς τὰ ὑψηλότερα Χριστιανικὰ ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα συμβολίζει ὁ κρίνος τοῦ Ἀρχαγγέλου, καὶ ἐφιλοτιμήθησαν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν μακρυνῶν προγόνων, οἱ ὁποῖοι, διὰ σκληρῶν μόχθων καὶ υπερόχων θυσιῶν, διεμόρφωσαν καὶ παρουσίασαν τὸν τελειότερον ἀνθρώπινον πολιτισμόν!

Οὗτοι ὅμως κατάρθρωσαν νὰ ἐξαρθοῦν εἰς τὸ ὕψος τῆς μεγάλης ἀποστολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν τότε σὲ αὐτοκρατορίας, παράδειγμα λαμπρὸν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἄλλὰ καὶ οἱ νεκροὶ τῶν μετέπειτα ἐξορμήσεων, καὶ οἱ ἀετοὶ τῶν Βρετανικῶν ἀγῶνων, καὶ τὰ θύ-

ματα τῆς Μικρασιατικῆς Συμφορᾶς καὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὅλα τὰ γενναῖα τέκνα τῆς μᾶς καὶ αἰωνίας Ἑλλάδος, εὐρίσκουν σήμερον τὴν δικαίωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἐπιγόνων, καὶ παρελαύνουν, ἀνευ διακοπῆς εἰς τὴν ἀτελεύτητον Λιτανείαν τῆς 25ῆς Μαρτίου.

Ἦσῃ δι' ὅλους ἡ τιμὴ καὶ κοινὴ δι' ὅλους ἡ δάφνη!

Ἐν μέσῳ ὅμως τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πανηγυρισμοῦ, ἐὰν δικαιοῦμεθα νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὴν σύγχρονον πραγματικότητα, τιμῶμεν τὸ παρελθὸν διὰ νὰ ἀντιλήσωμεν ἀπ' αὐτὸ τὰ ἀναγκαῖα διδάγματα διὰ τὸ μέλλον.

Καὶ ἔχομεν, πράγματι, ἀνάγκην σήμερον, περισσότερο ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν, ἀπὸ συνθήματα ἡρωϊκά, ἀπὸ πρότυπα ἀνδρώας ἀρετῆς, ἀπὸ παραδείγματα εὐψυχίας, ἀπὸ παραγγέλματα υπερηφάνου ψυχικῆς ἀνατάσεως διὰ νὰ ἀξιοποιήσωμεν τὰς θυσίας τοῦ ἔθνους, καὶ νὰ περιάγωμεν εἰς τὴν Παγκόσμιον ἀναγνώρισιν.

Τὴν ἐπίσημον αὐτὴν ἡμέραν, εὐαγγελιζόμενοι πρὸς πάντας τὴν αἰσιοδοξίαν, καλοῦμεν ὅλα τὰ τέκνα τῆς Πατρίδος εἰς συνεργασίαν ἐν πνεύματι ὁμονοίας καὶ ἀγάπης.

Καλοῦμεν αὐτὰ νὰ ὑψωθοῦν, εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίοδον τοῦ ἔθνους, ὑπεράνω τῶν διαφορῶν καὶ ἀντιθέσεων, καὶ νὰ ἀτενίσουν εὐθέως καὶ ἀποφασιστικῶς, μόνον πρὸς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους.

Τὸ ἔθνος ὀλοκλήρον, ἠνωμένον, ἃς ὑποκλιθῆ ἑνώπιον τοῦ λαβάρου τῆς Ἁγίας Λαύρας, καὶ ἃς σταθῆ εἰς προσοχὴν ἐμπρὸς εἰς τὴν συνειδητὴν κλίσιν.

Μὲ ὁμαλὸν φρόνημα καὶ ἀναπεπταμένην τὴν σημασίαν τῶν Ἐθνικῶν δικαίων μπρὸς σὸ μαρτυρικὸν ἥρωον τοῦ ἀγῶνος, μὲ μίαν φωνὴν καὶ μίαν ψυχὴν, ἃς παράσχουν ὅλοι τὴν ἀσφαλῆ βεβαίωσιν, ὅτι θὰ συνεχίσουν τὸ ἔργον τῶν προγόνων.

Καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν κραταιῶν Συμμάχων μας θὰ ἀνοικοδομήσωμεν τὴν Ἑλλάδα μεγάλην εἰς τὰ ὀλοκληρωμένα ὄρια τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἰσχυρὰν ἐν τῇ ὁμονοίᾳ καὶ συνεργασίᾳ τῶν τέκνων τῆς, ἔνδοξον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πνευματικῶν κατακτήσεων, λύκνον πανσεβάσμιον τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐστὶαν φωτὸς ἀνεσπέρου, καταυγάζουσαν τὴν ἀπέραντον Λευφῶρον τοῦ χρόνου, μέχρι τοῦ ἀποτάτου μέλλοντος!

Ζ ἦ τ ω τ ὸ Ἐ θ ν ο ς !

ΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΟΥ Ι. ΦΩΤΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*

Αἱ περὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας λοιπὸν ἀντιλήψεις τοῦ ἱ. Φωτίου ἐπηρεάσθησαν ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν ἐν συντομία περιγραφέντων γεγονότων τῆς περιόδου τῆς δεξυτέρας εἰς τὰς σχέσεις τῶν θρόνων Πρεσβυτέρας καὶ Νέας Ρώμης. Περὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ περιστράφησαν καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ ἱ. Φωτίου ἐκφρασθεῖσαι ἀπόψεις διὰ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ὑποδηλοῦν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀρίστην γνῶσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Δύσεως. Ἡ δεξυτέρας εἰς τὴν Ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν τοῦ 867 ὑπαινίσσεται σαφῶς τὴν βαθεῖαν συνειδησὶν περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔναντι τῆς Δύσεως, ἡ ὁποία ἦτο ἄλλως τε καὶ γενικωτέρα συνειδησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ εἰς Βουλγαρίαν δυτικοὶ ἱεραπόστολοι χαρακτηρίζονται ὡς «ἄνδρες ἐκ σκότους ἀναδύοντες, τῆς γὰρ ἐσπερίου μοίρας ὑπῆρξαν γεννήματα...» καὶ «ὡς περ ἄγριος μονιὸς ἐμπηδήσαντες τὸν ἀμπελώνα τοῦ Κυρίου, τὸν ἡγαπημένον καὶ γεφύτον, καὶ ποσὶ καὶ ὁδοῦσιν, ἦτοι τρίβοις αἰσχροῦς πολιτείας καὶ διαφθορᾶς δογμάτων, τό γε εἰς τόλμαν ἦκον τὴν αὐτῶν, κατανεμησάμενοι ἐλυμήναντο». Τὰ διάφορα τῆς Ἀνατολῆς λατινικὰ ἔθιμα ἐθεωροῦντο «ἀθέμιτα» καὶ «ἀτοπήματα», τὰ ὁποῖα, καὶ ἂν εἰσέτι δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὰ καταδικαστέα ὡς ἐπουσιώδη, ὅπως δὲποτε δὲν εἶναι σύμφωνα πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, διὸ καὶ ἡ προσπάθεια ἐπιβολῆς των καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας ἦτο ἀποδοκιμαστέα.

Αἱ περὶ τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ὅμως τοῦ ἱ. Φωτίου αὐθαίρετοι καὶ ἀντικανονικαὶ παρεμβάσεις ἀπεδίδοντο ὑπ' αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν φίλαρχον τάσιν τοῦ παπικοῦ θρόνου καὶ ἔχι εἰς δλόκληρον τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο εἶναι σαφές καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τοῦ ἱ. Φωτίου γὰρ ἀξιοποίησιν τὰς εἰς τὴν Δύσιν ἀντιπαπικὰς τάσεις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Κων) πόλεως συνόδου (867) περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ πάπα Νικολάου. Ἐνόητον ὅτι ὁ πατριάρχης Κων) πόλεως δὲν ἐταύτιζε τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδειχθεῖσαν σκληρὰν συμπεριφορὰν τοῦ παπικοῦ θρόνου πρὸς τὴν θέσιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πάπας Νικολάος παρουσίαζεν εἰς τὴν Δύσιν τὴν σθεναρὰν ἔναντι τῶν παπικῶν ἀξιώσεων στάσιν τοῦ ἱ. Φωτίου ὡς προσβάλλουσαν δλόκληρον τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὰ περὶ τὸ πρόσωπόν του λαδόντα χώραν γεγονότα μεταξὺ τῶν θρόνων Πρεσβυτέρας καὶ Νέας Ρώμης ἀπέδιδεν ὁ ἱ. Φώτιος μεγίστην σπουδαιότητα, διότι δι' αὐτῶν ἐπιστοποιεῖτο ἡ ἀρξαμένη εἰς τὴν Δύσιν ἐκκλησιαστικὴ διαφοροποίησις, ἀλλ' ἡ εὐθύνη διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἐβάρυνεν εἰς

τὴν ἀξιολόγησιν των. Ὁ ἱ. Φώτιος ἐτόνισε χαρακτηριστικῶς εἰς τὴν ἐν Κων) πόλει σύνοδον ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως «τὰ μὲν τότε γεγονότα Θεὸς λήθη βαθεῖα παραδοίη καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀμνηστίαν τε καὶ ἀμνησικακίαν διατηρεῖν ἐνισχυσαί, πολλῶ γὰρ ἀμείνονα ποιεῖ ἡ σιγή ἢ καὶ βραχεῖά τις καὶ συγτετμημένη περὶ τούτων διάλεξις» ἀπὸ οἵανδήποτε περαιτέρω ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων καὶ ἀξιολόγησιν τῶν συνεπειῶν (Mansi XVII, 465). Ἡ ἀγωνία διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα καθίστα ἀναγκαίαν τὴν ἀντίκρουσιν μόνον τῶν ἀξιώσεων ἢ καινοτομιῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἐνόθευον τὴν ὀρθὴν ἐκκλησιολογίαν ἢ τὴν περὶ Ἀγίας Τριάδος ὀρθόδοξον πίστιν. Ἡ ἐμμονὴ εἰς αὐτὰ ἦτο ἀναγκαία, διότι μόνον διὰ τῆς ἄρσεως τῶν ἐπ' αὐτῶν διαπιστωθεισῶν διαφορῶν καθίστατο δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις τῆς κλονισθείσης ἐνότητος. Οὕτως ἢ ἐν Κων) πόλει σύνοδος (879-880) ἐνέμεινε κυρίως ἐπὶ τῶν δύο αὐτῶν σημείων, ἐξουδετερώσασα πλήρως τὰς δυτικὰς θέσεις καὶ προβαλοῦσα τὴν ὀρθὴν ἐκκλησιολογίαν καὶ τὴν ἀμετακίνητον ἐμμονὴν εἰς τὴν περὶ Ἀγ. Τριάδος διδασκαλίαν τοῦ συμβόλου Νικαίας - Κων) πόλεως.

Ἡ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀγωνία τοῦ ἱ. Φωτίου ἦτο μείζων, διότι ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπετέλει πλέον ὀργανικὸν τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ στενότεραι πολιτικο - ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις τοῦ παπικοῦ θρόνου μὲ τὸ Φραγκικὸν κράτος καθίσταν οἵανδήποτε ἔντασιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν θρόνων Πρεσβυτέρας καὶ Νέας Ρώμης ἐπικινδύον διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱ. Φώτιος ἐγνώριζε καλῶς τὸν κίνδυνον αὐτόν, διὸ καὶ ἐζήτησε νὰ παραδοθῶν εἰς τὴν λήθη τὰ ὀδυνηρὰ γεγονότα τῶν παπικῶν αὐθαιρεσιῶν. Παρὰ τὴν μετριοπάθειαν ὅμως τοῦ ἱ. Φωτίου, κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐπεσημάνθη ἡ προϊούσα διαφοροποίησις τῶν ἐκκλ. ἐθίμων καὶ ἀπομόνωσις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ κατεδικάσθη συνοδικῶς ἡ τοπικὴ φραγκικὴ καινοτομία τῆς προσθήκης τοῦ filioque εἰς τὸ σύμβολον πίστεως, διὸ καὶ τὸ μέγιστον ἐν Ἀνατολῇ κύρος τοῦ παπικοῦ θρόνου καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον κατὰ τὴν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας ἀπεδυναμώθη πλήρως κατὰ τὴν περίοδον τῆς πατριαρχίας τοῦ ἱ. Φωτίου. Ἡ ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου κηρυχθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ συσπείρωσις τῆς Δύσεως κατὰ τοῦ πατριάρχου Κων) πόλεως εὗρισκε θεδαίως ἀπήχησιν εἰς τὸν φραγκικὸν ἀνελληγισμόν, ἀλλὰ καὶ ἡ προϊούσα ἀπομάκρυνσις τοῦ παπικοῦ θρόνου ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν κατέστησεν αὐτὸν δέσμιον τῶν Φράγκων.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 117 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

Η Α' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ*

Β) Διάλογος μετὰ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, προελθούσα ἐκ τῆς ἀπορρίψεως τῶν ἀποφάσεων τῆς Α' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ τοῦ ἔτους 1870 περὶ τοῦ ἀλαθῆτου καὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα, καὶ ἀργότερον ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐτρέχτης, ἥτις ἦδη ἀπὸ τοῦ 1725 εἶχεν ἔλθει εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, συνεκροτήθη ἐκ τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, μετὰ τῶν ὁποίων ἀργότερον ἠγώθησαν καὶ αἱ Παλαιοκαθολικαὶ Ἐκκλησίαι τῆς Αὐστρίας, τῆς Τσεχοσλοβακίας, τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ τῆς Πολωνίας (ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ).

Οἱ Παλαιοκαθολικοί, ἐκτιμῶντες ἰδιαιτέρως τὴν ἔνωσιν αὐτῶν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων, κατέβαλον καὶ καταβάλλουσι δι' αὐτὴν ἰκανὰς προσπάθειαι. Ὁ θεολογικὸς διάλογος μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν, ὁ μετὰ τῶν ὁποίων δεσμὸς ὑφίσταται ἀπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτων, μέχρι τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἐμφανίζει κυρίως τρεῖς σταθμούς, ἦτοι: α) τῶν Συνεδρίων τῆς Βόννης κατὰ τὰ ἔτη 1874-1875, β) τῆς θεολογικῆς ἀλληλογραφίας μετὰ τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Πετροπόλεως καὶ τοῦ Rotterdam κατὰ τὰ ἔτη 1893-1913, καὶ γ) τῆς ἐν Βόννῃ Συνδιασκέψεως Ὀρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν Θεολόγων κατὰ τὸ ἔτος 1931.

Ἡ τετάρτη φάσις τοῦ ὀρθοδοξο - παλαιοκαθολικοῦ διαλόγου ἀρχεται ἀπὸ τῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων Α', Γ', καὶ Δ' διὰ τῆς συστάσεως, κατὰ τὰς ἀποφάσεις τούτων, Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς με-

λέτην καὶ προπαρασκευῆν, καὶ εἶτα ἔναρξιν τοῦ διαλόγου τούτου. Ἡ Διορθόδοξος αὕτη Ἐπιτροπὴ συνεκρότησε τρεῖς διασκέψεις: ἐν Βελιγραδίῳ τὸ 1966, ἐν Γενεύῃ τὸ 1970 καὶ ἐν Βόννῃ τὸ 1971. Μετ' ἐξέτασιν δὲ κατ' αὐτάς τῶν ὑφισταμένων μετὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς εἶχεν ἀρκούντως προχωρήσει, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἔναρξις τοῦ διαλόγου τῶν δύο θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, συναίνεσι δὲ καὶ ἐγκρίσει τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, συνήλθεν εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς Συνάντησιν ἐν Ἀθήναις τὸ 1973 ἡ Μικτὴ Ὀρθοδοξο-Παλαιοκαθολικὴ Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ, καὶ κατόπιν διαβουλεύσεων, κηρύξασα λήξαν τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον τοῦ διαλόγου, καθώρισε τὰ πλαίσια καὶ τὴν μέθοδον τῆς διεξαγωγῆς ἐφεξῆς τοῦ ἐπισήμου θεολογικοῦ διαλόγου, καὶ ὥρισε τὰ θέματα τῆς προσεχοῦς κατ' Αὐγουστον τοῦ 1975 Συνδιασκέψεως αὐτῆς. Τὰ θέματα ταῦτα ἐμελετήθησαν ἀπὸ ὀρθοδόξου καὶ παλαιοκαθολικῆς πλευρᾶς ὑπὸ τῶν θεολογικῶν μελῶν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὅποια αὐ καὶ συνήλθον κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1974 ἐν Morschach τῆς Ἑλβετίας, παρὰ τὴν Λουκέρνην, πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἐξέτασιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν ὑπ' αὐτῶν συνταχθεισῶν εἰσηγήσεων.

Ἡ Μικτὴ Ὀρθοδοξο - Παλαιοκαθολικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπραγματοποίησε τὴν πρώτην ἐπίσημον αὐτῆς Συνδιάσκεψιν ἐν τῷ Ὀρθοδόξῳ τούτῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τῆς 20ῆς μέχρι τῆς 28ῆς Αὐγούστου 1975. Κατ' αὐτὴν συνετάχθησαν καὶ ὑπεγράφησαν κοινὰ κείμενα ἐπὶ τῶν ἀκολούθων πέντε θεμάτων: α) Ἡ Θεοία Ἀποκάλυψις καὶ ἡ παράδοσις αὐτῆς, β) ὁ Κανὼν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, γ) ἡ Ἁγία Τριάς, δ) ἡ Ἐνανθρωπήσις τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ ε) ἡ ὑποστατικὴ ἔνωσις. Ἀποφασίσασα δὲ ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ, συνεργουμένη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1977, ἐπιληφθῆ τῶν θε-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 123 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

Ἡ ἐν Κων) πόλει σύνοδος (879-880) ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἀκραίφνωσ συνοδική συνάντησις τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, διὸ καὶ ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ λύσιν εἰς τὰς κανονικὰς καὶ θεολογικὰς ἀντιθέσεις αὐτῶν. Ὁ ἱ. Φώτιος ἀπέφυγε σκοπίμως νὰ προσφέρῃ πλήρη ἀνατομίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, διότι ἐθεώρει τοῦτο ἀσύμφορον διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, διὸ καὶ εἰς τὴν δικαιοῦσαν αὐτὸν σύνοδον ἐζήτησε περιορισμὸν τῆς συζητήσεως εἰς μόνα τὰ σημεῖα ἐκείνα, τὰ ὅποια ἦτο ἀδύνατον νὰ παρακαμφθοῦν, ἦτοι εἰς τὴν ἀκύρωσιν τῶν ἀποφάσεων πασῶν τῶν κατ' αὐτοῦ συγκληθεισῶν συνόδων, εἰς τὴν ἔμμισσον ἐξουδετέρωσιν τοῦ παπικοῦ πρωτείου καὶ εἰς τὴν ἄμεσον ἀπόκρουσιν τοῦ filioque.

Σήμερον αἱ πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας παρουσιάζουσι ἀναλογίαν πρὸς τὰς πολιτικο - εκκλησιαστικὰς ἀξιολογήσεις τῆς κρισίμου ἐκείνης περιόδου. Τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ 879-880 υἰοθετηθέντα κριτήρια, αἱ διαδικασίαι καὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς, ἐκφράζουσι πλήρως τὸ πνεῦμα τῆς ὑγιούς συνοδικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ δύνανται νὰ ἀποτελέσουν ἀσφαλῆ πλαίσια διὰ τὸν σύγχρονον θεολογικὸν διάλογον. Ἡ ἀξιοποίησις τοῦ αὐθεντικοῦ πνεύματος τῆς συνόδου ἐκείνης, ἡ ὅποια ἐκφράζει καὶ τὴν αὐθεντικὴν θέσιν τῆς Ἀνατολικῆς ἐναντι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, θὰ διευκολύνῃ καὶ σήμερον τὴν καρποφόρον ἐργασίαν καὶ συνεργασίαν διὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἐμποδίων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος.

ΒΛ. ΙΩ. ΦΕΙΔΑΣ

μάτων της περί Θεοτόκου διδασκαλίας και της Έκκλησιολογίας, κατήρτισεν κοινήν Ύποεπιτροπήν εξ είδικων θεολόγων διά τήν προπαρασκευήν των σχετικών κοινών κειμένων. Ορισμένοι θεολόγοι εκ της Ύποεπιτροπής ταύτης, συνελθόντες εν τῷ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης ἀπό τῆς 27ης Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 3ης Ὀκτωβρίου τοῦ λήγοντος ἔτους κατήρτισαν τὸ περί τῆς Θεοτόκου κοινὸν κείμενον, καθὼς καὶ τὰ κοινὰ κείμενα τεσσάρων θεμάτων ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιολογίας, ἅτινα, ἐπεξεργαζόμενα μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτὴν πρὸς τελικὴν διατύπωσιν καὶ ἔγκρισιν.

Γ) Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἤτοι: Κοπτικῆς, Αἰθιοπικῆς, Ἀρμενικῆς, Συροϊακωδιτικῆς καὶ Μαλαμπαρακῆς (Ἰνδιῶν).

Εἶναι δυνατὸν γὰρ λεχθῆν ὅτι ὁ διάλογος οὗτος ἤρχισεν εὐθὺς μετὰ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τοῦ ἔτους 451, διαρκέσας καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν δυζαντινὴν περίοδον καὶ διακοπείσ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν λαῶν τῶν Χωρῶν τούτων. Ζήτημα ἀνακαινίσεως τοῦ διαλόγου τούτου ἐτέθη κατόπιν τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς συνελθούσης τὸ 1930 ἐν τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Ἱερῶ Μονῇ Βατοπεδίου Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, καὶ τῆς ἐπὶ πανορθοδόξου ἐπιπέδου ἀποφάσεως περὶ ἐνάρξεως ἐπισήμου θεολογικοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων, προπαρασκευαστικῶς μὲν ὑπὸ τῆς Α' καὶ τῆς Γ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τελικῶς δὲ καὶ ὀριστικῶς ὑπὸ τῆς Δ'. Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισεν ὅπως ὁ διάλογος οὗτος «πραγματοποιηθῆ, ἐφ' ὅσον ἀνταποκρίνεται ἀπολύτως ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὴν ἤδη πανορθοδόξως ἐκφρασθεῖσαν σχετικὴν ἐπιθυμίαν (Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις 1961, Γ' Πανορθόδοξος 1964, ἀπαντήσεις τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὰ ὑπὸ 9 Ἰουνίου 1965, ἀριθ. πρωτ. 389, Γράμματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορου τοῦ Α'), ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς κατ' ἐπανάληψιν ἐπίσης ἐκφρασθεῖσαν ὁμόθυμον ἔφεσιν τῶν ἀρχαίων τούτων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἔννοιαν μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας» (Α' Διάσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Μεταχαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν, ἐν Ἀδδίς - Ἀμπέμπα, κατὰ Μάϊον 1966).

Κατὰ τὸν ἀπὸ τοῦ 1961 καὶ ἐντεῦθεν διαρρεούσαντα χρόνον ἔλαβον χώραν τέσσαρες ἀνεπίσημοι Διασκέψεις Ὁρθοδόξων καὶ θεολόγων τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Aarhus (1964), Bristol (1967), Γενεύῃ (1970) καὶ Ἀδδίς - Ἀμπέμπα (1971), ἀσχοληθεῖσαι περὶ τὰ θέματα τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου, καὶ οὕτω προπαρασκευάσασαι ἀρκούντως τὴν ἔναρξιν τοῦ ἐπισήμου μεταξὺ αὐτῶν διαλόγου.

Ἡ μετὰ τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως συσταθεῖσα Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου - ἀνατολικοῦ διαλόγου,

συνελθοῦσα ἐν Ἀδδίς - Ἀμπέμπα τὸ 1971 εἰς Διάσκεψιν, καὶ θεωρήσασα ἐπαρκῆ τὴν γενομένην προπαρασκευὴν διὰ τὸν διάλογον τούτον, ἀπεφάσισεν ὅπως ζητηθῆ ἡ σύστασις ἀντιστοίχου θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἵνα αἱ δύο Ἐπιτροπαὶ ὁμοῦ ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῆς διεξαγωγῆς τοῦ διαλόγου τούτου. Ἡ Διάσκεψις αὕτη ἐπὶ πλέον ἀνέθηκεν εἰς τριμελῆ Ὑποεπιτροπὴν τὴν περαιτέρω προπαρασκευὴν τοῦ διαλόγου, ἣτις συνεδρίασε μετὰ τῆς ἀντιστοίχου Ὑποεπιτροπῆς τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 1973 δις ἐν Ἀθήναις, καὶ τὸ 1975 ἐν Ἀδδίς - Ἀμπέμπα, συντάξασα τὸ πρόγραμμα τῆς συγκλήσεως τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς. Τὰ πρακτικὰ τῶν δύο τούτων συνεδριάσεων τῶν Ὑποεπιτροπῶν ὑπεβλήθησαν τοῖς Προκαθημένοις τῶν Ἐκκλησιῶν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἡδὴ ἀναμένεται πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς.

Δ) Διάλογος μετὰ τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Διάλογος οὗτος εὐρίσκεται ἐν τῷ προπαρασκευαστικῷ αὐτοῦ σταδίῳ.

Ἐκ τῆς Ἱστορίας εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία συνῆψε θεολογικὸν διάλογον μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Διαμαρτυρήσεως, ὅστις ἴσως διεκόπη ἐπὶ τέσσαρας ὄλους αἰῶνας. Ἐκ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιωμακίοντος ἢ προσπάθειας τοῦ Μεγάλου Μάρτυρος γὰρ συνάψῃ θεολογικὸν διάλογον μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Β' (1555 - 1565), ὡς καὶ ὁ ἐπιστολιμαῖος θεολογικὸς διάλογος μετὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου τοῦ Β' μετὰ τῶν Λουθηρανῶν Θεολόγων τῆς Βυρτεμβέργης, διεξαχθεὶς κατὰ τὰ ἔτη 1576 - 1581, ἐξ ὧν ἀπέδη ἐμφανῆς ἡ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένη ἀπόστασις. Κατὰ τὸν αἰῶνα ἡμῶν ὁ διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν ἐπανελήφθη ἐν τοῖς πλαίσιοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ Ἐκκλησιῶν, κατόπιν δὲ τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, καὶ ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς, ἀνεπισήμως καὶ μεταξὺ Λουθηρανῶν καὶ Ὁρθοδόξων Θεολόγων.

Τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας ἔσχε διμερεῖς θεολογικὰς συνομιλίας μετὰ τῆς Ἐδαγγελικῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας α) τῆς Ὁμοσπόνδου Γερμανίας ἐν ὄλῳ 7, κληθείσας «Arnoldshain» (1959 - 1976), β) τῆς Φινλανδίας τρεῖς (1970, 1971, 1974), καὶ γ) τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας δύο (1974, 1976). Ἐλάβε δὲ μέρος, τῇ συμμετοχῇ καὶ ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὰς ἐν Οὐγγαρία καὶ Σοβιετικῇ Ἐνώσει (1972, 1976) θεολογικὰς συνομιλίας μετὰ Μεταρρυθμιστῶν.

Γνωστὸν, ὅτι ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐθεώρησε λυσιτελεῖ τὴν ἔναρξιν ἀμοιβαίων ἐπαφῶν μεταξὺ

Ἐκκλησιῶν καὶ Λουθηρανῶν πρὸς δημιουργίαν ἀγαθῶν σχέσεων καὶ προλείανσιν τοῦ ἐδάφους, συστήσασα ὅπως εἰδικοί Ὀρθόδοξοι Θεολόγοι ἀσχοληθῶσι μὲ τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια ἐνδεχομένως θὰ ἐμφάνιζεν ὁ διάλογος οὗτος. Περαιτέρω δὲ προτείνειν ὅπως μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦτου συσταθῆ ἰδιδικὴ Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ, ἵνα προετοιμάσῃ ἐν τοῖς ἐπι μέρους καὶ ἐν καιρῷ διεξαγάγῃ τὸν διάλογον. Σύστασις τοιαύτης Ἐπιτροπῆς δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε.

Ε) Διάλογος μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ διάλογος οὗτος, καίπερ ὁ σπουδαιότερος πάντων τῶν ἄλλων, καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους διεξαχθεὶς ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, ἄνευ ἀποτελέσματος, ὡς στηριχθεὶς ἐπὶ μὴ ὀρθῆς βάσεως καὶ ὑπαγορευθεὶς οὐχὶ ὑπὸ γνησίου χριστιανικοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐπιδληθεὶς ἔξωθεν διὰ τῆς βίας, κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους εἰσέτι δὲν ἔχει ἀρχίσει ἐπισημῶς. Ὑπὸ τῶν Πανορθόδοξων δὲ Διασκέψεων τεθεὶς ἐπὶ νέων βάσεων, εὐρίσκεται ἐν τῷ σταδίῳ τῆς προπαρασκευῆς.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν δὲν θὰ διατρίψῃ ἐνταῦθα περὶ τὴν ἔκθεσιν τῶν φάσεων δι' ὧν διήλθεν ὁ διάλογος οὗτος. Ἀναφέρει μόνον ὅτι ἀπὸ τῆς Β' ἐν Βατικανῷ Συνόδου αἱ γνώσεις μεταξὺ τῆς Ὀρθόδοξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἰσήλθον εἰς ὅλως νέαν φάσιν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ «διαλόγου τῆς ἀγάπης» μεταξὺ τῶν δύο πρεσβυγενῶν τούτων Ἐκκλησιῶν, ὅστις καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον προπαρασκευαστικὸν στάδιον τοῦ μέλλοντος θεολογικοῦ διαλόγου τῆς ἀληθείας.

Ὁ θεολογικὸς οὗτος διάλογος ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ ἀποφάσεως εἰς πάσας τὰς διαγενομένας τέσσαρας Πανορθόδοξους Διασκέψεις, τονισθέντος ὅπως οὗτος γένηται «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» (Β' Πανορθόδοξος Διάσκεψις) καὶ κατόπιν τῆς δεούσης προπαρασκευῆς, δημιουργίας καταλλήλων συνθηκῶν, καὶ μελέτης τῶν καθ' ἕκαστα αὐτοῦ ἀπὸ Ὀρθόδοξου πλευρᾶς (Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις). Ἰδιαιτέρως ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις σχετικῶς ἀπεφάσισεν ὅπως συνεχισθῶσιν αἱ ἐκατέρωθεν ἐπαφαὶ καὶ ἐκδηλώσεις ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, ἐξακολουθήσωσι δὲ αἱ κατὰ τὸν ὄρον Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι τὴν συστηματικὴν προπαρασκευὴν τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου διὰ τῶν καταλληλοτέρων μέσων καὶ μεθόδων θεολογικῆς μελέτης, ἀνταλλάσσουσαι μεταξὺ ἀλλήλων τὰ πορίσματα αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην σχετικὴν πληροφορίαν.

Διμερεῖς θεολογικαὶ συνομιλίας μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διεξήγαγε τὸ Πατριαρχεῖον Μό-

σχας κατὰ τὰ ἔτη 1967, 1970, 1973 καὶ 1975. Ἐπίσης ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ἡ Διαρκὴς Σύνοδος τῶν Κανονικῶν Ὀρθόδοξων Ἐπισκόπων (SCOPA), διεξάγει συνεχῆ διμερῆ διάλογον μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1966 καὶ ἐντεύθεν.

Τελευταίως συνεστήθη Τεχνικὴ Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν καὶ ἀνετέθη τὸ ἔργον τῆς ἀξιολογήσεως τῶν συντελεσθέντων καὶ καθορισμοῦ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης προπαρασκευῆς.

ΣΤ) Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ Ἐκκλησιῶν.

Τὸ Π.Σ.Ε. ἰδρύθη τὸ 1948 ἐν Ἀμστερνταμ, τῇ συμμετοχῇ τῆς Ὀρθόδοξου, τῆς Παλαιοκαθολικῆς, τῆς Ἀγγλικανῆς, τῶν Ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν συμμετέσχευεν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην, εἰ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἤρξατο ἐγγίζουσα πρὸς αὐτὸ.

Σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Κοινοτήτων - μελῶν τοῦ Συμβουλίου τούτου ἀνέρχεται εἰς 271, εἰς δὲ ἀντιστοιχοῦσι 90 Χῶραι. Τὰ τῆς συμμετοχῆς καὶ συνεργασίας ἡμῶν τῶν Ὀρθόδοξων εἰς ὅλας τὰς δραστηριότητας τοῦ Συμβουλίου ἔχει καθορίσει ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις (Πρακτικὰ κείμενα τῆς Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως σ. 105 - 106).

Συμβολὴ τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τὸ ἔργον τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ τὸ Διάγγελμα τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας κ.κ. Ποιμένος καὶ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ 7ης Αὐγούστου 1973 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Συνεδρίου τῆς Bangkok, ὡς καὶ τὸ ἀπὸ 3ης Μαρτίου 1976 γράμμα τῆς Α. Μακαριότητος καὶ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀρχιεπίσκοπον E. Scott, καὶ τὸν Γενικὸν Γραμματέα τοῦ Π.Σ.Ε. Δρα Φίλιππον Πότερ ἐξ ἀφορμῆς τῆς Ε' Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συμβουλίου ἐν Ναϊρόμπι.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν ἐπισκόπησιν τῆς πορείας τῶν σχέσεων καὶ τῶν διαλόγων τῆς Ὀρθόδοξου ἡμῶν Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε.

(Συνεχίζεται) † Ὁ Περιστερίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΔΙΑΖΥΓΙΟΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΛΥΣΙΣ

ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΕΝ ΤΗ, ΑΛΛΟΔΑΠΗ,*

3. Ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ συγκεκριμένως ἐν ταῖς Χώρας αἰτίνας συγκροτοῦσι τὸ κανονικὸν ἔδαφος τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Μητροπόλεων καὶ Ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (ἐν Τουρκίᾳ, Δυτικῇ Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ, Αὐστραλίᾳ καὶ Ἄνω Ἀνατολῇ) καὶ τοῦ κλίματος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας (ἐν Ἀφρικῇ), ἢ ἔκδοσις θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἢ ἡ πνευματικὴ λύσις τοῦ γάμου παρουσιάζει εὐρεῖαν περιπτώσιολογίαν, ἅμα δὲ ἠϋξημένην εὐθύνην διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ὁ μὲν πολιτειακὸς νομοθέτης περιορίζει τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ εἰς τὴν λύσιν τοῦ γάμου πολιτικῶς, ἀγνοεῖ, συνήθως, τὸν θρησκευτικὸν καὶ μυστηριακὸν χαρακτήρα τοῦ ὀρθοδόξου γάμου ἢ εἰς πλείστας περιπτώσεις αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν καὶ ὑπόστασιν τοῦ ὀρθοδόξου γάμου, καὶ δέχεται ὅτι τὸ ὑπὸ τῶν τακτικῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἀπαγγελλόμενον διαζύγιον τελειοῦται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν διὰ τοῦ ἀμετακλήτου τῆς σχετικῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, μὴ ὑφισταμένης διὰ τοὺς οὕτω πολιτικῶς διαζευχθέντας τῆς ὑποχρέωσως, πολιτειακῶς, ὅπως ἐπιλύσῃσι καὶ πνευματικῶς τὸν γάμον αὐτῶν, ἢ δὲ Ἐκκλησία μένει μὲν ἐλευθέρη καὶ ἀνεξάρτητος ὅπως ἐπιληφθῇ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων τῆς ἐκδικάσεως τῶν περὶ διαζυγίου ἀγωγῶν καὶ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἐπὶ θρησκευτικῶς καὶ ὀρθοδόξως συναφθέντος γάμου, κατὰ τὴν ἐν προκειμένῳ μακραιώνα ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν καὶ παράδοσιν, οὐκ ἤττον ὁμως αὐξάνει ἢ ἠθικὴ αὐτῆς εὐθύνη διὰ τὰ ἐγγενῶμενα ἐκ τοῦ διαζυγίου προσωπικὰ καὶ περιουσιακὰ ἀποτελέσματα, καὶ δὴ μάλιστα, ὅταν πρόκειται περὶ Ἑλλήνων τὴν ἰθαγένειαν, δεδομένου ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἐκτείνει τὴν κυριαρχικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ ἐπὶ τῶν ἐπέκεινα τῶν ὁρίων αὐτῆς διαβιούντων ὑπηκόων αὐτῆς (προσωπικὴ κυριαρχία), καὶ ἀπατεῖ τὴν ρύθμισιν τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν κατάστασιν ἐννόμων σχέσεων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, ἀποδεχομένη τὴν ἰθαγένειαν ὡς στοιχεῖον καθορίζον ἐν ταῖς σχέσεσι ταύταις τὸ ἐφαρμοστέον οὐσιαστικὸν δίκαιον (lex patria)¹⁴.

Διὰ ταῦτα ἀκριβῶς ἐπιχειρεῖται ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς ἢ ἐξ ἐπόψεως κανονικῆς καὶ νομικῆς ἐξέτασις τοῦ θέματος τῆς ἐκδόσεως θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἢ τῆς πνευματικῆς λύσεως τοῦ γάμου ὑπὸ

τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ δὴ: α) γενικώτερον, προκειμένου περὶ θρησκευτικῶς συναφθέντος γάμου ὀρθοδόξων (Ἑλλήνων τὸ γένος ἢ οὐ), ἐχόντων ἄλλην ἰθαγένειαν πλὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ κυπριακῆς, β) προκειμένου περὶ τοῦ γάμου Ἑλλήνων τὴν ἰθαγένειαν, κατοικούντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀστικὸν Κώδικα, τὸν Ἑλληνικὸν Κώδικα Πολιτικῆς Δικονομίας καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον, καὶ γ) προκειμένου περὶ τοῦ γάμου Ἑλληνοκυπρίων, ὑπηκόων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καὶ κατοικούντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ «Καταστατικοῦ» καὶ τῆς «Δικονομίας» τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

Συγχρόνως ὁμως καὶ συναφῶς ἐξεταστέον, ποία συγκεκριμένως ἢ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ἢ, ἄλλαις λέξεσι, τίς ὁ κανονικὸς Ἀρχιερεὺς, ὅστις ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα καὶ νομιμοποιεῖται διὰ τὴν ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἢ διὰ τὴν πνευματικὴν λύσιν τοῦ γάμου. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου διευτυπώθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ καιροὺς διάφοροι ἀπόψεις καὶ ἐκδοχαί, θεωροῦσαι ὡς ἀρμόδιον διὰ τὴν πνευματικὴν λύσιν τοῦ γάμου τὸν Ἀρχιερέα τὸν ἔχοντα τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἐκδόντος τὴν διαζευκτικὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου¹⁵, ἢ τὸν Ἀρχιερέα τὸν ἐκδόντα τὴν ἄδειαν διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἤδη διὰ διαζυγίου λυθέντος γάμου¹⁶, ἢ τὸν Ἀρχιερέα τὸν μέλλοντα νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἄδειαν τοῦ νέου γάμου¹⁷, ἢ τὸν Ἀρχιερέα τῆς κατοικίας τοῦ ἀνδρός¹⁸, ἢ τὸν Ἀρχιερέα τοῦ τόπου τῆς κα-

15. Γεωργίου Μιχαηλίδου - Νουάρου, Οἰκογενειακὸν Δίκαιον, Ἀθήναι 1975², σελ. 213.

16. Γεωργίου Κουμάντου ἐν ἙρμΑΚ 1438 ἀριθ. 97. Ἀστερίου Γεωργιάδου, Ἡ διαδικασία διαζυγίου κατὰ τὸν Κώδικα Πολιτικῆς Δικονομίας, ἐν Ἀρμενόπουλος 23 (1969) 659. Πρὸς τὴν ἔποψιν ταύτην συμφωνεῖ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 126 Νομοθετικὸν Διάταγμα τοῦ ἔτους 1969 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Ἐκκλησία 46 (1969) 73 - 87) διαλαμβάνον (ἄρθρον 49, παράγρ. 6) ἐπὶ λέξει: «Τῆς περὶ ἀκυρότητος ἢ διαλύσεως τοῦ γάμου δικαστικῆς ἀποφάσεως καταστάσεως ἀμετακλήτου, ὁ Εἰσαγγελεὺς ἀπευθύνει ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀρχιερέα τὸν ἐκδόντα τὴν ἄδειαν γάμου, ὑποχρεούμενον νὰ ἀκυρώσῃ καὶ πνευματικῶς εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἢ κηρύξῃ καὶ πνευματικῶς λελυμένον τὸν γάμον εἰς τὴν δευτέραν».

17. Γεωργίου Κουμάντου ἐν ἙρμΑΚ 1438 ἀριθ. 97.

18. Ἀναστασίου Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Ἀθήναι 1966², σελ. 246. Ἐν τῷ σχεδίῳ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς Κληρικολαϊκῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1914 παρέχεται ἡ ἐρμηνεία ὅτι «ἀρμόδιος Ἀρχιε-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 120 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

14. Γεωργίου Μαριδάκη, Ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐπὶ Ἑλλήνων κατοικούντων εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, Νέον Δίκαιον 12 (1956) 1 - 5.

τοικίας του αίτου¹⁹. Ἡ τελευταία αὕτη ἄποψις, ὅτι ἀρμόδιος ἐν πάσῃ περιπτώσει πρὸς ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἢ πνευματικὴν λύσιν τοῦ γάμου εἶναι ὁ Ἀρχιερεὺς τῆς περιφερείας τῆς κατοικίας τοῦ ζητούντος τὴν διάζευξιν, ὡς ἐφηρμόσθη πάντοτε ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ, ἐν Κύπρῳ²⁰, καὶ κατὰ περιόδους ἐν Ἑλλάδι²¹, εἶναι ἢ μᾶλλον συνάδουσα πρὸς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας²² καὶ τὸ κανονικὸν αὐτῆς δίκαιον²³, καθ' ἣν καὶ καθ' ὃ, ὁ Ἐπίσκοπος, ὑπὸ Ἐπισκόπων καθιστάμενος, εἶναι ὁ ἀνώτατος ποιμὴν καὶ ἡ ὄρατὴ κεφαλὴ τῆς κατὰ τόπον Ἐκκλησίας (Ἐπισκοπῆς, Ἀρχιεπισκοπῆς, Μητροπόλεως) καὶ τὸ ὄρατὸν κέντρον περὶ ὃ στρέφεται πᾶσα πνευματικὴ, διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἐξουσία²⁴.

Κατὰ ταῦτα, ἕκαστος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἀρχιερεὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ, ὡς ὁ ὑπεύθυνος διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ, ὡς ὁ φύλαξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς ἠθικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐν αὐτῇ τάξεως, καὶ ὡς ὁ «λόγον ἀποδώσων»²⁵ διὰ τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν τοῦ ἐμπειστευμένου αὐτῷ λογικοῦ ποιμνίου, εἶναι καὶ ὁ πνευματικὸς πατὴρ πρὸς ὃν δέον ὅπως ἀπευθύνονται οἱ ἐκ τῶν κατοικούντων ἐντὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ περιφερείας ἐπιθυμοῦντες ὅπως ρυθμισῶσι καὶ κανονίσωσι καὶ ἐκκλησιαστικῶς θέματα ἀφορῶντα εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν κατάστασιν, ὡς εἶναι ἢ θρησκευτικὴ διάζευξις ἢ ἡ πνευματικὴ λύσις τοῦ ἑαυτῶν γάμου, τελεσθέντος, ἀνεξαρτήτως τόπου καὶ χρόνου, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ ἀρμόδιος Ἀρχιερεὺς διὰ τὴν ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἀποφαινόμενος ἐν προκει-

μένῳ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν κληρικῶν, συνεδριάζόντων ἐν πνευματικῷ, ἐκκλησιαστικῷ ἢ ἐπισκοπικῷ δικαστηρίῳ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ κυρίως, ὑπὸ ἐξέτασιν, θέμα, τῆς ἐκδόσεως δηλονότι θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἢ τῆς πνευματικῆς λύσεως τοῦ γάμου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὅτε μὲν ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν κατὰ τόπους καὶ κατὰ ἰθαγένειαν πολιτειακὴν νομοθεσίαν, ἄλλοτε δὲ ἐν ἀνεξαρτησίᾳ πρὸς αὐτήν, σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἀπασχόλησε, τοπικῶς, ἤδη πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, προκειμένου περὶ τῶν ὁμογενῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἐνεργοῦν σύχλι πλέον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν «προνομίων» ἅτινα παρέχώρησεν ὁ Ὁθωμανὸς κατακτητὴς Μωάμεθ ὁ Β', ἀνακηρύσσων ὡς Πατριάρχην τὸν Γεώργιον - Γεννάδιον τὸν Σχολάριον, καὶ δι' ὧν ἡ Ἐκκλησία ἴσκει δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄλλα θέματα καλύπτοντα σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ πεδίου τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου²⁶, ἀλλὰ κινούμενον ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ διαμορφωθέντος περὶ αὐτὸ νέου πολιτειακοῦ - νομικοῦ καθεστώτος, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς, κατὰ τὸ ἔτος 1926, Ἀστικοῦ Κώδικος ἐν Τουρκίᾳ (ἀποτελοῦντος σχεδὸν κατ' ἄρθρον μετάφρασιν τοῦ Ἑλβετικοῦ τοιοῦτου), ὄντος ὑποχρεωτικοῦ δι' ἅπαντας τοὺς πολίτας τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας, ἀνεξαρτήτως θρησκευματος καὶ δόγματος, ἴχθη εἰς ὠριμμένας γενικὰς ἀρχὰς²⁷, αἵτινες συνδυάζουσαι καὶ ἐναρμονίζουσαι, τρόπον τινά, τὰς περὶ διαζυγίου ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ τὴν σχετικὴν ἄχρι τότε νομολογίαν καὶ πρᾶξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων πρὸς τὰς συγχρόνους νομικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἀπαιτήσεις, ἐτέθησαν ἔκτοτε εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἰσχύουσι ἄχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας:

α) Τελεσθέντος θρησκευτικοῦ γάμου ἢ Ἐκκλησία δικαιούται νὰ ἐκδίδη θρησκευτικὸν διαζυγίον.

β) Ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὴν ἐλευθέραν εἰς ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως πολιτικοῦ. Οὐχ ἴπτον ὅμως πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων καὶ νομικῶν συνεπειῶν δέον ὅπως τὸ θρησκευτικὸν διαζυγίον ἀκολουθῇ πάντοτε τὸ πολιτικόν. Καὶ αὐτὴ δὲ εἰσέτι ἢ ἐναρξίς τῆς διαδικασίας πρὸς ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου πρέπει νὰ ἀναβληθῇ μετὰ τὴν ἀπο-

ρεὺς εἶναι ὁ τῆς κατοικίας τοῦ ἀνδρός» (Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα, Ἡ Καταστατικὴ Νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1967, σελ. 418).

19. Μητροπολίτου Λαρίσης Δωροθέου, Τίς ὁ ἀρμόδιος πρὸς λύσιν τοῦ γάμου Ἀρχιερεὺς; ἐν τόμῳ «Νομοκανονικαὶ Ἔρευναι», Ἀθῆναι 1951, σελ. 131 - 137.

20. Καταστατικὸν τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἄρθρον 74: «Ἡ περὶ διαζεύξεως αἴτησις ὑποβάλλεται εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς κατοικίας τοῦ αίτου¹⁹» (Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Ἀθῆναι 1974, σελ. 48).

21. Μητροπολίτου Λαρίσης Δωροθέου, Τίς ὁ ἀρμόδιος πρὸς λύσιν τοῦ γάμου Ἀρχιερεὺς; ἐν τόμῳ «Νομοκανονικαὶ Ἔρευναι», Ἀθῆναι 1951, σελ. 131 - 137.

22. Χρήστου Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1956², σελ. 282 - 292.

23. Κανὼν Θ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου.

24. Ἀνδρέου Θεοδώρου, Λῆμμα Ἐπίσκοπος, ἐν Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ, Τόμ. Ε', στ. 782.

25. Ἐβρ. 13, 17.

26. Κρίτωνος Τορναρίτου, Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια ἰδίᾳ ἐν Κύπρῳ, ἐν Ἀπόστολος Βαρνάβας 36 (1975) 21.

27. Σημειώσεις ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

περάτωσιν τῆς ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἐκδικαζομένης ὑποθέσεως.

γ) Ἡ Ἐκκλησία διατηρεῖ πλήρη ἐλευθερίαν καὶ ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν ἐν τε τῇ διαδικασίᾳ καὶ τῇ λήψει ἀποφάσεων, κατὰ τρόπον ὥστε αἱ ἀποφάσεις αὐταὶ δυνατόν νὰ συμπύπτωσι, δυνατόν ὅμως καὶ νὰ μὴ συμπύπτωσι πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων.

δ) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν διεζεύχθη τις πολιτικῶς, οὐκὶ δὲ καὶ θρησκευτικῶς, δὲν θὰ ἐπατρέπῃται ἡ θρησκευτικὴ τέλεσις νεωτέρου γάμου.

ε) Ἡ Ἐκκλησία ἀπέχει τῆς ἐξετάσεως ὑλικῆς καὶ νομικῆς φύσεως ζητημάτων, ὡς ἡ διατροφή κοινου τῶν διεζευγμένων τέκνου, ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἀνηλίκων τέκνων κ.ά., τῆς σχετικῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεως ἐπαφιεμένης εἰς τὴν κρίσιν τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Καί,

στ) Διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκ τοῦ γάμου διαφορῶν καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἀκολουθεῖται ἡ καθιερωμένη ἐκκλησιαστικὴ δικονομία.

Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι γενικαὶ ἀρχαὶ ἐν τῇ πράξει ἐπεκταθεῖσαι καὶ ἐπέκεινα τοῦ σεπτιοῦ κέντρου τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διαγράφουσι τὰ ἐκκλησιαστικονομικὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται ὅπως ἐνεργῆ καὶ κινήται ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀφ' ἐνὸς μὲν τηροῦσα τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν εἰς τὸ ρυθμίζειν καὶ κανονίζειν τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῆς ὑποθέσεις, τὰ «ψυχικὰ ἅπαντα» καὶ δὴ τὰ «συνοικέσια»²⁸, καὶ ἀφ' ἐτέρου πολιτευομένη ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς νομοθεσίας τῶν Πολιτειῶν, ἐν αἷς διαβιοῦσι τὰ πνευματικὰ αὐτῆς τέκνα.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἐφ' ὅσον ὁ (ὀρθόδοξος) θρησκευτικὸς γάμος ἢ οὐδόλως ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τινος Πολιτείας, ἰσχύοντος ἐν αὐτῇ τοῦ πολιτικοῦ γάμου, ἢ ἔχει δι' αὐτὴν ληξιαρχικὴν μόνον σημασίαν, ἀγνοουμένου τοῦ θρησκευ-

τικοῦ καὶ μυστηριακοῦ χαρακτήρος τοῦ ὀρθοδόξου γάμου, τότε ὁ κατὰ Πολιτείαν οἰκείος Ἀρχιερεὺς δικαιούται ὅπως ἐπιλαμβάνηται διὰ τοῦ περι αὐτὸν ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, τῆς ἐξετάσεως ἀναφορῶν πρὸς ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου, καὶ νὰ ἀποφαίνηται θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ τὰς ἀκολούθους προϋποθέσεις:

1. Τελεσθέντος θρησκευτικοῦ γάμου, ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δικαιούται νὰ προβαίῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ γάμου τούτου, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἡ θρησκευτικὴ αὐτῇ διάζευξις παραμένει πολιτειακῶς ἄνευ πρακτικῆς τινος σημασίας.

2. Ἐν τούτοις, πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων, νομικῶν συνεπειῶν καὶ κοινωνικῶν περιπετειῶν, διὰ τε τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ τοὺς τρίτους, τῆς ἐκδόσεως θρησκευτικοῦ διαζυγίου δέον ὅπως προηγήται ἀπαραιτήτως ἡ ἔκδοσις πολιτικοῦ διαζυγίου ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου διὰ τὴν περίπτωσιν πολιτικοῦ δικαστηρίου²⁹.

3. Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ θρησκευτικοῦ διαζυγίου ἀκολουθεῖ τὴν διαδικασίαν τοῦ καθιερωμένου ἐκκλησιαστικοῦ δικονομικοῦ δικαίου³⁰.

4. Ἡ Ἐκκλησία δὲν δεσμεύεται ἐκ τῆς προηγηθείσης ἀποφάσεως τῶν τακτικῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Δικαιούται ὅπως ἀρνηθῆ, τὴν ἔκδοσιν θρησκευτικοῦ διαζυγίου, ἐὰν ὁ λόγος δι' ὃν ἐξεδόθη τὸ πολιτικὸν διαζύγιον δὲν ἀποτελῆ συγχρόνως καὶ δι' αὐτὴν λόγον διαζυγίου.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Σουηδίας ΠΑΥΛΟΣ

29. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμοδόξοις Ἐκκλησίαις. Ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ «Καταστατικῷ περὶ τῆς Ὄργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας» (Ἄρθρον 9ον) διαλαμβάνεται: «Ὁ Ἐπίσκοπος ἢ Ἀρχιεπίσκοπος δίδει ἐκκλησιαστικὰς ἀδείας γάμου καὶ λύει τὸν θρησκευτικὸν γάμον, ἀφοῦ ἐκδοθῆ τὸ διαζύγιον ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου» (Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῶν Ὄρθοδόξων Πατριαρχείων, Ἀθήναι 1972, σελ. 297).

30. Πρβλ. Ἀναστασίου Χριστοφιλοπούλου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὸ διαζύγιον, ἐν τόμῳ «Δίκαιον καὶ Ἱστορία», Ἀθήναι 1973, σελ. 242 - 243.

28. Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, Νεαρά 27 (Ἰω. καὶ Παν. Ζέπου, Jus Graecoromanum, Τόμ. Α', Ἀθήναι 1931, σελ. 311).

ΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΝ

ΤΟΥ ΧΙΛΙΑΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ *

2. ΒΑΣΙΚΑΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΝ ΤΩΝ «ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΟΥ ΙΕΧΩΒΑ»

Αί εις τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ παρόντος ἐκτεθεῖσαι προτάσεις τῶν πνευματικῶν κινήσεων ὡς καὶ ὁποιαδήποτε ἄλλαι σχετικαὶ προτάσεις πρέπει νὰ μελετηθοῦν ἐν συναρτήσῃ πρὸς ὠρισμένας γενικωτέρας προϋποθέσεις καὶ μερικὰ βασικά δεδομένα. Τὰ σημειωμένον κατωτέρω διὰ βραχέων λόγῳ τοῦ συνοπτικοῦ χαρακτήρος τοῦ παρόντος ὑπομνήματος.

1. Συνταγματικὰ καὶ νομικὰ δεδομένα καὶ ἐνδεχόμενα.

Σημαντικὴ προσπάθεια φαίνεται νὰ στρέφεται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μὴ ἀναγνώρισεως τοῦ χιλιασμοῦ ὡς «γνωστῆς θρησκείας» ὑπαγομένης εἰς τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νέου Συντάγματος. Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἴσως ἐνδεδειγμένη ἀπὸ νομικο-θρησκειολογικῆς πλευρᾶς ἀλλὰ ἐν τελευταία ἀναλύσει μᾶλλον δὲν ἀποτελεῖ ἀντιμετώπισιν τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά» διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α) Διεθνῶς ὁ χιλιασμὸς θεωρεῖται θρησκεία ἢ ὁμολογία ἢ ἐκκλησία. Τὸ ὅτι εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ὀργανωσὶς ἢ κίνημα, ἢ τὸ ὅτι ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι αὐτοτελὲς θρησκεύμα. Εἰς τὴν Ἄμερικὴν λ.χ. ἀναφέρεται πάντοτε μεταξύ τῶν θρησκειῶν (πρβλ., διὰ τὴν μνημονεύσω ἐν ἀπλοῦν παράδειγμα, τὴν τρίτομον ἐκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ «Λάϊφ», «Αἱ Μεγάλαι Θρησκείαι τοῦ Κόσμου», Ν. Ὑόρκη 1963, Τόμος Γ' σελ. 322-325, ὅπου μετὰ τὰς δέκα «μειζονας χριστιανικὰς ὁμολογίας» ἀναφέρονται καὶ «πέντε ἐλάσσονες» μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἡ θρησκεία τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά»). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ χιλιασμὸς χαρακτηρίζεται εἰς τὴν τρέχουσαν γλῶσσαν ὡς αἵρεσις, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον αὐτομάτως σημαίνει θρησκείαν. Ἄλλωστε διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι: «μαρτύρας τοῦ Ἰεχωβά» ὁ χιλιασμὸς ἐπέχει, θεολογικῶς, ἐκκλησιολογικῶς καὶ κοινωνιολογικῶς, οἷαν θέσιν ἐπέχει διὰ τοὺς συνειδητοὺς ὀρθοδόξους ἢ Ὀρθοδοξία. Πῶς λοιπὸν θὰ δικαιολογηθῇ μακροπνῶως ἢ μὴ νομικὴ ἀναγνώρισις των;

β) Ἀσχέτως ὅμως τῆς ἀποφάσεως περὶ τοῦ ἂν εἶναι θρησκεία ὁ χιλιασμὸς, οἱ «μαρτύρες τοῦ Ἰεχωβά» ὡς Ἕλληνες πολῖται προστατεύονται οὕτως ἢ ἄλλως ἀπὸ τὸ ἄρθρον 13 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος: «ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐκκρίσεως πεποιθήσεων». Αἱ συνέπειαι τοῦ ἁρθροῦ αὐτοῦ τόσον διὰ ζητήματα προσωπικῶν πεποιθήσεων ὅσον καὶ διὰ θέματα βασικῶν δικαιωμάτων (ἀναγνώρισεως γάμου κ.λ.π.) εἶναι φανεραὶ ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται ἀνάλυσις των.

γ) Περαιτέρω, ἀσχέτως καὶ πάλιν τοῦ ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι θρησκεία ὁ χιλιασμὸς, οἱ «μαρτύρες τοῦ Ἰεχωβά» δύνανται ἀνεμποδίστως νὰ ἔχουν συνάξεις βάσει τοῦ ἁρθροῦ 11 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος: «Οἱ Ἕλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνέρχωνται ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως».

δ) Τέλος, οὐδεμία νομικὴ ἢ θεολογικὴ διατύπωσις περὶ τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως τοῦ χιλιασμοῦ πρόκειται νὰ ἔχη ἐπιπτώσεις εἰς τὸ ζήτημα τοῦ προσηλυτισμοῦ, ὁ ὁποῖος οὕτως ἢ ἄλλως ἀπαγορεύεται διὰ πᾶσαν θρησκείαν ἀνευ ἐξαιρέσεως, καὶ ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ κύριον ὄπλον τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφὲς ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ἢ μὴ τοῦ χιλιασμοῦ ὡς γνωστῆς θρησκείας δὲν ἐπιφέρει οὐσιαστικὰς ἀλλαγὰς εἰς τὴν ὄλην κατάστασιν. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀνήκουν εἰς «γνωστὴν θρησκείαν» οἱ χιλιασταὶ ἔχουν ἤδη ἐκ τοῦ νέου Συντάγματος τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, τὸ ἀπαραβίαστον τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, πλήρη ἀτομικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλευθερίαν λόγου, δηλ. ἐλευθερίαν ὑποστάσεως καὶ δράσεως. Ἄλλωστε ἡ τάσις τῶν συγχρότων νομοθεσιῶν περὶ παροχῆς συνεχῶς ἀξιοπονημένων ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, προστασίας τῶν οἰασθῆποτε μορφῆς μειονοτήτων, κατοχυρώσεως τῆς ἐλευθερίας, συνειδήσεως καὶ λόγου, ὁδηγεῖ μακροπροθέσμως εἰς μίαν κατάστασιν πλήρους θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῶν διαφόρων θρησκειῶν ἢ θρησκευτικῶν ομάδων. Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρθὴ καὶ οὐσιαστικὴ ἀντιμετώπισις τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά» πρέπει νὰ σχεδιασθῇ μὲ βάσιν αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν κινήσεως τὴν ὁποίαν θὰ τοὺς χορηγῇ εἰς διαρκῶς ἀξιοπονηόμενον βαθμὸν τὸ Σύνταγμα καὶ ἡ Νομο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 76 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 τεύχους.

θεσία. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν φοβᾶται τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐντιπάλων της ἢ καὶ τῶν ἀσπόδων ἐχθρῶν της διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας τὴν ὁποῖαν ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς ἀπεκάλυψεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Καὶ ἀγωνίζεται πάντοτε μὲ βάσιν καὶ ὄπλον τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν καὶ μὲ μέθοδον τὴν πειθῶ: «Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικὰ ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθάρσεις ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (Β' Κορ. ι' 4-5).

2. Ἐνδεχόμενα ἐπεμβάσεως τῆς Πολιτείας.

Ὑπάρχουν ὅμως περιοχαὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται νὰ δράσῃ ἡ Πολιτεία ἀφορικῶς πρὸς τὸν χιλιασμόν:

α) Ἐννοοῦμεν πρωτίστως τὴν οἰκονομικο-πνευματικὴν ἐξάρτησιν τοῦ τελευταίου ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Ἡ διδασκαλία καὶ τὸ ὄλον σύστημα τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά» εἶναι προὐδὲν εἰσαχθὲν ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου τελεῖ εἰς ἀδιάκοπον ἐξάρτησιν. Πρόκειται διὰ κάτι ξέον, ὄχι μόνον πρὸς τὸ ὀρθόδοξον ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἐθνικὸν σῶμα, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου οὐδεὶς γνωρίζει τί κρύπτεται. Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ ξέρῃ τί εἶδους πράκτορες ποίων δυνάμεων ἐνδέχεται νὰ καλύπτονται ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά»; Αὐτὸ εἶναι ζήτημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ κρατικοῦ παράγοντος ἀλλὰ καὶ τοῦ Λαοῦ. Εἰς αὐτὸ ὅμως ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ κινηθῇ μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ πάντοτε μὲ βάσιν τὴν ἀλήθειαν. Διὰ νὰ ἀναφέρω ἐν παράδειγμα, τὸ λεγόμενον συχνὰ ὅτι ὁ χιλιασμός εἶναι ἐξάρτημα τοῦ σιωνισμοῦ δὲν ἔχει ἀποδειχθῆ πέραν πάσης ἀμφιβολίας καὶ συνεπῶς δὲν πρέπει νὰ λέγεται εὐκόλως. Τὸ ἀποδεδειγμένον εἶναι ὅτι ὁ χιλιασμός ἔχει ἐντὸς φιλο-ἑβραϊκὰς τάσεις, ὅτι ἐμφανίζει μίαν ἰουδαϊζουσαν ἀπόκλισιν καὶ ὅτι ἔχει διεθνεῖς σχέσεις ἀγνώστου ἐκτάσεως καὶ ὕψους. Εἰς θέματα τοιαύτης φύσεως ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ εἶναι προσεκτικὴ, σαφὴς καὶ ἀκριβὴς ὅταν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Πολιτείαν διὰ νὰ μὴ ἐγκληθῇ ἐπὶ ὑπερβολῇ καὶ ἐπὶ προσάψει ἀναποδείκτων κατηγοριῶν. Ταυτοχρόνως ὅμως πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐξάρτησεως τοῦ χιλιασμοῦ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ συνεπῶς ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἐπαγρυπνήσεως καὶ λήψεως καταλλήλων μέτρων.

β) Μία δευτέρα περιοχὴ ἐνδεχομένης ἐπεμβάσεως τοῦ κρατικοῦ παράγοντος εἶναι αἱ περὶ Ἔθνους καὶ συναφῶν θεμάτων ἀντιλήψεις τοῦ χιλιασμοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀξίζει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς κράτη, ὡς εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐνθα ἐπικρατεῖ ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ὑπῆρξαν περιπτώσεις δικαστικῆς ἐνεργείας κατὰ τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά» διὰ ζητήματα ἰδεῶν καὶ δραστηριοτή-

των «ἀνθεθνικῶν» ἢ «ἀντικοινωνικῶν» ἢ «ὑπερβάσεως δικαιωμάτων» (π.χ. θάνατος τέκνου λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ χιλιαστοῦ γονέως ἀπαγορεύσεως μεταγγίσεως αἵματος κ.λ.π.).

γ) Σημειοῦμεν ἐδῶ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ προσηλυτισμοῦ τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖ ὁ χιλιασμός. Ὡς ἔχει ἀποδειχθῆ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ἀκανθῶδες καὶ ταυτοχρόνως ἐμφανίζει μίαν ἐγγενῆ δυσκολίαν προσδιορισμοῦ (πρβλ. σχετικῶς Α. Μαρίνου, «Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία», Ἀθήναι 1972, σελ. 195 κ.έ.). Πάντως ὅταν τὸ Σύνταγμα καθιερώνει καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερίαν παντός Ἑλληνοῦ, ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς. Καὶ ὁ προσηλυτισμός εἶναι ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς ἐλευθερίας διότι χρησιμοποιεῖ ἀνέντιμα μέσα ὡς ἡ κολακεία, ἡ δωροδοκία, ἡ καταπίεσις, ὁ ἐκφοβισμός, ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν ἐν ἀνάγκαις — ὅταν μάλιστα συμβαίνει νὰ εἶναι πρόσωπα ἀμόρφωτα, ἀσθενῆ ἢ ἄπορα — πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς θρησκευτικῆς τῶν συνειδήσεως. Ὡς ὀρθῶς παρατηρήθη τοιοῦτος τρόπος ἐνεργείας πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς κατάχρησις τοῦ ἰδίου δικαιώματος περὶ ἐλευθερίας καὶ ὡς πλῆγμα κατὰ τοῦ δικαιώματος ἐλευθερίας τῶν ἄλλων. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ παρεμβαίῃ πρὸς κατοχύρωσιν τῶν ἱερῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ ἐπ' αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἂν τὰ ἀποτελέσματα εἶναι μικρά, διότι ὁ σεβασμός καὶ ἡ κατοχύρωσις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐλευθερίας — καὶ συνεπῶς ἡ ἀπόρριψις τοῦ προσηλυτισμοῦ — ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τοῦ μηνύματος τοῦ εὐαγγελίου.

3. Θρησκευτολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ δεδομένα.

Εἰς τὸν σχεδιασμόν ἀντιμετωπίσεως τοῦ χιλιασμοῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν σοβαρώτατα ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἐξῆς δεδομένα ψυχολογικῆς καὶ θρησκευτολογικῆς φύσεως:

α) Οἱ «μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά» εἶναι ὀργανωμένοι εἰς ἐν σύστημα πνευματικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ πολυσυνθέτους ψυχολογικοὺς μηχανισμούς. Ἐντεῦθεν καὶ εἶναι λάθος νὰ θεωρῶμεν ὡς βασικὸν κίνητρόν των τὸ χρεῖμα. Ἡ δρᾶσις των ὑπαγορεύεται ἀπὸ ἐλατήρια εἰς τὰ ὁποῖα ἰσχυροὶ ψυχολογικοὶ παράγοντες παίζουν ρυθμιστικὸν ρόλον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμφανίζονται τόσον ἐπίμονοι, ἀδιάλλακτοί καὶ φανατικοί, τόσον δύσκολοι εἰς ἐπηρεασμόν. Παρὰ τὸ ὀφθαλμοφανές τῶν θεολογικῶν παραλογισμῶν, τῶν ἀφελειῶν καὶ τῶν ἀντιφάσεών των, οἱ χιλιασταὶ δὲν ὑποχωροῦν εὐκόλως οὔτε ἀναστέλλουν τὴν δραστηριότητά των. Τὸ νὰ παραδεχθοῦν τὴν πλάνην των συνεπάγεται δι' αὐτοὺς ριζικὰς πνευματικὰς, ψυχολογικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀνακατατάξεις τὰς ὁποίας συνήθως ἀδυνατοῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν.

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ: ΓΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΣ*

Ἡμέρα θριάμβου γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας, Μακαριώτατε Δέσποτα, εἶναι ἡ σημερινὴ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐορτάζουμε τὴν νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας. Τῆς Ὁρθοδοξίας, ποὺ εἶναι ὁ μοναδικὸς καὶ ἀνεκτίμητος θησαυρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας. Μὲ αὐτὴν ἐγαλουχήθησαν οἱ γενεές τῶν πιστῶν. Χάριν αὐτῆς ἐθυσιάσθησαν οἱ μυριάδες τῶν Μαρτύρων. Εἶναι ἡ ζωοποιὸς δύναμις καὶ ὁ πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἶναι ὁ θησαυρὸς ὁ πολῦτιμος, ποὺ μὲ προσευχές, μὲ δάκρυα, μὲ ἀγῶνες, μὲ θυσίες, μὲ αἷμα μᾶς ἐκκληροδότησαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἐναντι αὐτῆς τῆς ἀνεκτιμήτου κληρονομίας ἔχομε, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ὑποχρεώσεις. Πρώτη, βεβαίως, ὑποχρέωσις εἶναι νὰ διαφυλάττωμε τὸν θησαυρὸ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ τὸν ὑπερασπίζωμε ἔναντι πάσης ἐπιβουλῆς. Ἀλλὰ προηγουμένως πρέπει νὰ γνωρίζωμε τὴν Ὁρθοδοξία καὶ νὰ ζοῦμε τὴν Ὁρθοδοξία.

* Λόγος ἐκφωνηθεὶς παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κων. Τσάτσου ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ἱ. Ναῷ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν πανηγυρικὴν θ. Λειτουργίαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐπὶ τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν 27ην Φεβρουαρίου 1977.

β) Ὁ χιλιασμός μὲ τὸ νὰ ἐπιτίθεται ἔναντι τῶν γνωστῶν, ἀνεγνωρισμένων καὶ μεγάλων θρησκευτῶν παίζει κοινωνιολογικῶς καὶ ψυχολογικῶς τὸν ρόλον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι γενικῶς ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ οἰουδήποτε «κατεστημένου». Εἰς τοὺς ἀπλοϊκοὺς καὶ ἐγκαταλελειμμένους ἀνθρώπους τῆς ἀνωνύμου μάζης τῶν μικροσυννοικισμῶν τῶν μεγαλοπόλεων τὸ κήρυγμα ἔναντι τῶν «κατεστημένου» παρουσιάζεται ἐλκυστικόν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν περιμένουν τίποτε καλὸν ἀπὸ τὸ «κατεστημένον» καὶ ὅταν οἱ χιλιασταὶ δι' ἐντέχνου προπαγάνδας τοὺς δηλητηριάξουν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι «κατεστημένον», τότε τοὺς κερδίζουν εὐκολώτερα μὲ τὸ μέρος των. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι νευραλγικόν. Πρέπει νὰ συνειδητοποιηθῇ ὅτι οἱ «μαρτυρες τοῦ Ἰεχωβά» διὰ τῆς ἔναντι τῶν θρησκευτῶν ἐπιθέσεως των ἐκμεταλλεύονται ὄχι τόσον καὶ μόνον τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων ὅσον τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς τῶν ἰδέας, τὴν πικρίαν καὶ τὴν ἀγανάκτησίν των. Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία ἔδρασε ποιμαντικῶς μεταξὺ τῶν ἀνωνύμων μαζῶν τῶν φτωχοσυννοικιῶν, τὸ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς κατεστημένου κήρυγμα τῶν χιλιαστῶν ἔπεσεν εἰς τὸ κενόν (Σχετικὰ παραδείγματα ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν).

γ) Οἱ «μαρτυρες τοῦ Ἰεχωβά» ἐπιμένουν ἀνυποχωρῶτως ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς χιλιετοῦς Βασιλείας τοῦ

Τόσες φορές παρερμηνεύομε τὴν σημασία τῆς Ὁρθοδοξίας ἢ στενεύομε τὸ περιεχόμενό της καὶ ὑποβαθμίζομε τὴν ἀξία της. Ὁ θησαυρὸς τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν συνδυασμὸν ὀρισμένων χρωμάτων μιᾶς τεχντροπίας στὴν ζωγραφικὴ, οὔτε μὲ τὴν ποιότητα ὀρισμένων μουσικῶν φθόγγων στὴ μουσικὴ, οὔτε μὲ μιὰ ὀρισμένη σύνθεση γραμμῶν καὶ σχημάτων στὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Ἀλλὰ περιεχόμενον τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός. «Αὐτὸς ὁ Χριστὸς παρατεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας», ὅπως Τὸν ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι, ὅπως Τὸν ἐδίδαξαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως Τὸν ἐδογματίσαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, ὅπως Τὸν παραλάβομε στὰ ἀμάραντα μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας. Ἀκόμη περιεχόμενον τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ βίου, ποὺ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἐνεσάρκωσαν καὶ παρουσίασαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες. Εἶναι δηλ. ἡ καθαρότης τῆς διδασκαλίας συνδυασμένη μὲ τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς. Εἶναι ἡ λάμψις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ εὐωδία τῆς ἀγιότητος. Εἶναι τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἐνσαρκούμενο στὴν καθημερινή μας ζωὴ. Εἶναι ὅ,τι πολῦτιμο ἔχομε καὶ ὅ,τι μεγάλο εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσωμε.

Μεσσίου. Καὶ ναὶ μὲν κατ' ἐπανάληψιν ἐξετέθησαν μὲ τὰς ἀφελεῖς χρονολογικὰς προβλέψεις των ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει τόσην σημασίαν διότι οἱ ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνονται συνηθέστατα τὸ ἀγνοοῦν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχει σημασίαν εἶναι ἡ ἰδέα τῆς μεσσιανικῆς βασιλείας, μιὰ ἰδέα ἀφαντάστως γοητευτικὴ διὰ πολλοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπογοητευθῆ ἀπὸ ὅλα. Ἀποτελεῖ κοινὸν τόπον ἢ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἐποχὴ μας ἐμφανίζει σαφῆ στοιχεῖα ἀποκαλυπτισμοῦ. Ἐντὸς τοῦ ἀποκαλυπτισμοῦ οἱ διάφοροι μεσσιανισμοὶ καὶ αἱ ποικίλαι ἐσχατολογικαὶ προσδοκίαι παίζουν πρωταρχικὸν ρόλον. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ κήρυγμα τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά» μὲ τὸ ἔντονον ἐσχατολογικόν του χροῶμα εὐρίσκει εὐκόλως ἀκροατὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι κουρασμένοι καὶ τελείως ἀπηλπισμένοι ἀπὸ τὴν ἐγκόσμιον πραγματικότητα, εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐναγκαλισθοῦν ἀκόμη καὶ ἀνόητους μεσσιανικὰς ἢ ἐσχατολογικὰς ἀπόψεις. Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παράδοξον, ἡ ἐσχατολογία τοῦ χιλιασμοῦ ἢ ὁποία θὰ ἐθεωρεῖτο γελωτοία εἰς μίαν ἐποχὴν διαφωτισμοῦ καὶ ὀρθολογισμοῦ, σήμερον, λόγῳ τῆς ἀποκαλυπτικότητος τῆς ἐποχῆς μας, ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα ἂν ὄχι τὸ ἰσχυρότερον καὶ πλέον ἀποτελεσματικὸν ἰδεολογικὸν ὄπλον τῶν «μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά».

† Ὁ Ταλαντίου ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

Αὐτὴ ἡ Ὁρθοδοξία ἀναδεικνύει τὴν Ἐκκλησία μας μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική.

Ἀναδεικνύει καὶ διατηρεῖ τὴν Ἐκκλησία μας μία, διότι μὲ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως διατηρεῖται ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας. «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα» (Ἐφεσ. δ', 5). Ἀκόμη ἡ Ὁρθοδοξία διατηρεῖ τὴν Ἐκκλησία ἀγία, διότι «ἐμμένοντες τῇ υγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ» μένομε ἐνωμένοι μὲ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀγαζόμεθα ἀπὸ τὴν ἀγία κεφαλὴ τῆς, τὸν Κύριο, ποτιζόμενοι μὲ τοὺς χυμοὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀκόμη ἡ Ὁρθοδοξία ἀναδεικνύει καὶ διατηρεῖ τὴν Ἐκκλησία μας Καθολικὴ διότι «πιστεύομεν ὅτι πάντοτε, πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη» ὡς ὀρθὸν καὶ διατηρεῖται μέσα στὴν Ἐκκλησία ἡ καθολικότης καὶ ἡ πληρότης τῆς ἀληθείας.

Μὲ τὴν Ὁρθοδοξία ἀκόμη μένει ἡ Ἐκκλησία μας ἀποστολικὴ διότι συνεχίζομε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ διατηροῦμε τὴν ἄρρηκτὴ ἀποστολικὴ διαδοχὴ.

Ἀλλὰ ἡ γνῶσις τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι μία ξηρὰ, σχολαστικὴ, νοσηταρχικὴ γνῶσις, ἀλλὰ εἶναι μία γνῶσις βιωματικὴ. Γι' αὐτὸ γνωρίζω τὴν Ὁρθοδοξία σημαίνει ζῶ τὴν Ὁρθοδοξία. Γράφει ἐπιγραμματικὰ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος: «Βούλει θεολόγος γενέσθαι καὶ τῆς θεότητος ἄξιος; Τὰς ἐντολάς φύλασσε, διὰ τῶν προσταγμάτων ὄδευσον» πρᾶξις γὰρ θεωρίας ἐπίβασις». Δὲν εἶναι δηλ. ξηρὰ γνῶσις ἡ Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ ἀπαύγασμα ζωῆς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας παρουσίαζαν στὴν ζωὴν τῶν τὸ πλήρωμα τῆς διδασκαλίας τῶν καὶ στὴν διδασκαλίαν τῶν τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς τῶν. Ἡ ζωὴ τῶν δηλ. ἦταν ἓνα ζωντανὸ ὑπόμνημα τῆς διδασκαλίας τῶν. «Ὅτι ἐδίδαξαν ἦταν γραμμμένο οὐκ ἐν πλατῆι λιθίναις, ἀλλὰ ἐν πλατῆι καρδίαις σαρκίναϊς» (Β' Κορ. γ', 3). Γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ γνωρίζωμε τὴν Ὁρθοδοξία πρέπει νὰ ζοῦμε τὴν Ὁρθοδοξία. Νὰ ζοῦμε τὴν «καινὴν ζωὴν». «Ὅχι μιὰ ζωὴ περιδεοῦς συνειδήσεως καὶ ἠθικῆς περιπρωσιολογίας, ἀλλὰ ζωὴν Χάριτος. Νὰ ζοῦμε ἐγκεντρισμένοι στὴν καλλιέλαιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἀντλοῦμε τὰ νάματα τοῦ Ἁγ. Πνεύματος διὰ τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Νὰ ζοῦμε ὅμως τὴν Ὁρθοδοξία πλήρως καὶ ὀλοκλήρως. Γιατὶ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ζοῦμε τὴν Ὁρθοδοξία ὑποβαθμισμένα. Ποιὰ εἶναι ἡ ὑποβάθμισις τῆς Ὁρθόδοξου ζωῆς; Εἶναι ἡ τυπολατρεία.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας, ἀγαπητοί μου, ὅπως γνωρίζομε, ἔχει ἓνα ἱερό καὶ ἀνεκτίμητο θησαυρὸ τύπων καὶ συμβόλων. Αὐτὰ ἔχουν ἀξίαν, ὅταν δὲν εἶναι ἐσωτερημένα τῆς οὐσίας. Ὅταν ὅμως τὰ ἀπογυμνῶνομε ἀπὸ τὴν οὐσία, ποὺ ἐκφράζουν, εἶναι ἄχρηστα. Ὅπως ἡ θήκη ἐνὸς ξίφους ὅσο πολυτίμη καὶ ἂν εἶναι, ἂν δὲν περιέχῃ ξίφος εἶναι ἄχρηστὴ γιὰ τὴν μάχη. Καὶ ὅπως ὁ φλοιός, ἂν δὲν περιέχῃ καρπὸν, εἶναι ἄχρηστος. Ἐὰν ὅμως

περιλαμβάνῃ τὸν καρπὸν, εἶναι χρησιμώτατος καὶ ἀπαραίτητος. Ἔτσι καὶ οἱ τύποι εἶναι ἱεροί, χρησιμοί, ἀπαραίτητοι, ὅταν ἐκφράζουν τὴν οὐσίαν. Ὑπάρχουν ὅμως, δυστυχῶς, ὠρισμένοι πιστοὶ ποὺ ἀπογυμνῶνομε τοὺς τύπους ἀπὸ κάθε οὐσιαστικὸ περιεχόμενο καὶ καταντοῦν τὴν θρησκευτικὴ ζωὴ ξηρὰ τυπολατρεία. Νομίζουν μάλιστα ὅτι μὲ τοὺς τύπους θὰ ἐξαγοράσουν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι ἀκριβῶς χάρις, δωρεά, χάρισμα. Οἱ τύποι καὶ τὰ σύμβολα τὰ ἱερά τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἀπαραίτητα γιὰτὶ εἴμαστε ὄντα καὶ ὑλικά καὶ αἰσθητικά, γιὰ νὰ ἀνεβάξουν τὴν ψυχὴ μας στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ μᾶς βοηθοῦν σὲ μιὰ «ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» ζωὴν καὶ λατρείαν.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ κίνδυνος τῆς τυπολατρείας ἀπειλεῖ, ὄσους βρίσκονται κάπως πλησιέστερα στὴν Ἐκκλησία, ὑπάρχει ἓνας ἄλλος κίνδυνος ἐσφαλμένης ἀντιμετώπισεως τῆς Ὁρθοδοξίας, ποὺ ἀπειλεῖ ἐκείνους, ποὺ βρίσκονται κάπως μακρύτερα. Καὶ ὁ κίνδυνος αὐτὸς εἶναι ἡ παρελθοντολογία.

Λέγουν δηλ. πολλοὶ ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι κάτι ἱερό, κάτι ἄξιο κάθε σεβασμοῦ. Ἀλλὰ εἶναι κάτι κειμηλιακό, ποὺ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν σημερινὴ ζωὴ. Εἶναι ἓνας θησαυρὸς πολυτίμος, κατάλληλος γιὰ τὸ μουσεῖο. Διότι, λέγουν ἡ Ὁρθοδοξία στηρίζεται στὴν παράδοσι. Ἀλλὰ ἡ παράδοσις ἔχει σχέση μὲ τὸ παρελθόν, ὄχι μὲ τὸ παρόν. Λάθος, ἀγαπητοί μου. Ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι μιὰ ρίζα, δυναμικὴ ρίζα, ποὺ εἶναι προωρισμένη νὰ ἀποφέρῃ καρποὺς σήμερα. Ἐνα σήμερα χωρὶς χθές, ἓνα κλαδὶ χωρὶς ρίζα, μιὰ ζωὴ χωρὶς παράδοσι, εἶναι καταδικασμένα σὲ μαρασμό. Ἡ Παράδοσις ἡ ἱερὴ τῆς Ἐκκλησίας μας ἄρχισε σὰν ἓνα ρυάκι καὶ ἔγινε ποταμὸς μέγας. Ὅποιος μένει μακριὰ ἀπὸ τὸν ποταμὸ αὐτὸν γίνεται τέλημα. Ὅποιος εἰσέρχεται στὸν ποταμὸ τῆς Παραδόσεως, εἰσέρχεται στὴν αἰωνιότητα. Καὶ καλοῦμεθα νὰ ἀφομοιώνωμε δημιουργικὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Ὅχι ἀπλῶς νὰ μιμούμεθα τὶς λέξεις τῶν Πατέρων, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦμε τὸ πνεῦμα, τὴν ζωὴν, τὴν ἔμπνευσιν τῶν Πατέρων. Δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἀγαπητοί μου, κάτι νεκρόν, κάτι στατικόν. Ἡ Ἐκκλησία ζῆ καὶ κινεῖται. Ἡ πορεία τῆς δὲν σταματᾷ. Ὁ λόγος τῆς «οὐ δέδεται». Διότι «οὐ δέδεται» τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ζῆ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ σήμερα καὶ λαλεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σήμερα καὶ καλοῦμεθα σήμερα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ποὺ καταυγάζει τοὺς δρόμους τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μας, τὰ σημερινὰ προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσωμε ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν καὶ κατεύθυνσιν τῶν Πατέρων μας. Μόνο τότε «ἐπακολουθοῦμεν», πράγματι, «τῇ θεηγόρῳ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ τῇ Παραδόσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας».

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ Ὁρθοδοξία οὔτε ξηρὰ τυπολατρεία, οὔτε ἱερὴ ἔστω παρελθοντολογία. Ἄλλ-

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἐπί τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ

Ὁ προσεχῆς εορτασμός τῆς Ἐθνικῆς Ἑορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου, καθ' ἣν ἀφ' ἐνός εορτάζομεν τὴν μετάδοσιν τοῦ μηνύματος τῆς λυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, παρέχει ἀφορμὴν πρὸς ὑπόμνησιν ἀληθειῶν τιῶν, αἵτινες, ὡς μὴ ὄφελε, λησμονοῦνται ἢ καὶ ἀμφισβητοῦνται.

Ὅσον ἀφορᾷ ἐν πρώτοις εἰς τὴν ἐποποιίαν τοῦ 1821, δέον νὰ τιοισθῇ τὸ ἀπαράδεκτον τῆς ἐπαναλαμβανομένης ἐσχάτης ἀποπειρας πρὸς ἐρμηνείαν αὐτῆς κατὰ τὸν μονολιθικὸν τρόπον τῆς ἀναγωγῆς εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ προβαλλομένην νομοτέλειαν καὶ τῆς παραγνωρίσεως τῆς συμβολῆς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ διάφοροι οἰκονομικοκοινωνικοὶ παράγοντες τῆς Ἐθνεγερσίας δὲν αἴρουν τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι ἡ κυρία γενεσιουργὸς αἰτία αὐτῆς ἦτο ἡ ζωσα χριστιανικὴ πίστις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ἡ προσήλωσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνορθόδοξον παράδοσιν, ἣτις ἀνεζωπυρεῖτο συνεχῶς ὑπὸ πολλῶν πεφωτισμένων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς δουλείας

ἐνεψύχουν τὸ ὑπόδουλον γένος καὶ ὑπεδαύλιζον τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας.

Ὅσον ἀφορᾷ ἔπειτα εἰς τὸ θρησκευτικὸν περιεχόμενον τῆς εορτῆς, τοῦτο ὑπομνησκει ὅτι τὸ γνήσιον ἰδεώδες τῆς ἰσοῦς κακοποιουμένης σήμερον ἐννοίας τῆς ἐλευθερίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ πλήρως καὶ ὀλοκληρωθῇ ἄνευ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν προσφέρει ὁ Χριστός. Μόνον αὐτὸ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία (Β' Κορ. γ', 17). Ὅθεν ἕκαστος ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἄς λαμβάνῃ πάντοτε ὑπ' ὄφιν τὸ σύνθημα τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, ἣ Χριστὸς ὑμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε» (Γαλ. ε', 1).

«Συμπάσχει πάντα τὰ μέλη»

Ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης συνεκινήθη ἐκ τοῦ φοβεροῦ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ, ὅστις προσφάτως ἐπληξε τὴν Ρουμανίαν. Τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ ἐκατοντάδες ἀνθρώπων ὑπάρξουν εἶρον τραγικὸν θάνατον, ἐνῶ πολλοὶ ἄλλοι χιλιάδες ἔχουν βαρέως τραυματισθῇ ἢ ἐστερηθῆσαν πεφλημένων συγγενῶν καὶ φίλων ἢ περιήλθον εἰς προσφνητικὴν κατάστασιν

λὰ εἶναι ζωῆ, κίνησις, ἁγιασμός, ἀνακαίνισις, χάρις.

Διαβλέπω, βέβαια, ἓνα ἐρώτημα: Τί κάνει ἡ Ὀρθοδοξία καὶ ἡ Ἐκκλησία γι' αὐτὸ τὸ «σήμερα»; Δὲν εἶναι, βέβαια, τοῦ παρόντος νὰ κάνωμε ἀπολογισμὸν. Ἀλλὰ ἄσχετα μὲ αὐτό, τὸ ἐρώτημα πρέπει νὰ τὸ διατυπώσωμε ἄλλοιῶς: Τί κάνω ἐγὼ ὡς Ὀρθόδοξος σήμερα; Γιατί, σύμφωνα μὲ τὴν Ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, Ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνον οἱ κληρικοί, οὔτε μόνον ἡ διοίκησις, ἀλλὰ κάθε βαπτισμένος πιστός, σφραγισμένος μὲ τὴν Χάριν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Βέβαια εἶναι διαφορετικὸ τὸ μερίδιον τῆς εὐθύνης ἀνάλογα μὲ τὴν θέσιν μας μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν κοινωνία. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶναι ἀμέτοχος αὐτῆς τῆς εὐθύνης. Γι' αὐτὸ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κρίνῃ τὴν Ἐκκλησία, ἀν προηγουμένως δὲν κρίνῃ τὸν ἑαυτό του. Διότι ὅλοι εἴμεθα «σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους» (Α' Κορ. 16', 27).

Εἶναι εὐκόλο, ἀδελφοί μου, νὰ ἐπιρρίπτωμε εὐθύνες στοὺς ἄλλους. Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ διαπιστώνωμε καὶ νὰ δεχώμεθα τὸ μερίδιον τῆς δικῆς μας, προσωπικῆς εὐθύνης, ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ ζῆ καὶ νὰ μεγαλοουργῇ σήμερα.

Ἀλλὰ εὐτυχῶς ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν στηρίζεται οὔτε σὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ καὶ ἀδύνατοι εἴμεθα καὶ σφάλματα εἶναι δυνατόν νὰ

κάνωμε· οὔτε σὲ οἰκονομικὰς προϋποθέσεις, ποὺ χρήσιμες μπορεῖ νὰ εἶναι, οὔτε σὲ ὀργανωτικὰ σκῆματα, ποὺ δυνατόν νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ὠφέλιμα· ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦν ὅλα αὐτὰ τὴν πηγὴν τῆς δυναμῆς τῆς Ἐκκλησίας. Πηγὴ τῆς δυναμῆς τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ μέσα στὴν διοχιλιετὴ περίπτου ἱστορία τῆς ἡ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μιλήσωμε μαζὶ μὲ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο «κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται· κερμαίνεται, ἀλλὰ ναυάγιον οὐκ ὑπομένει· παλαίει, ἀλλ' οὐκ ἠττᾶται· πυκτεύει, ἀλλ' οὐ νικᾶται» (Χρ. Μγ 52, 398). Ζῆ καὶ νικᾷ ἡ Ἐκκλησία, διότι «τεθεμελιώται ἐπὶ τὴν πέτραν» (Ματθ. ζ', 25) «ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς» (Α' Κορ. 1', 4).

Εὐχηθῆτε, Μακαριώτατε Δέσποτα, ὁ καθ' ἓνας μας νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν εὐθύνην του ἀπέναντι στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Εὐχηθῆτε νὰ γνωρίζωμε τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ νὰ ζοῦμε τὴν Ὀρθοδοξίαν, πλήρως καὶ ὀλοκλήρως. Γιὰ νὰ μπορούμε νὰ τὴν διαφυλάττωμε καὶ νὰ τὴν παραδώσωμε καὶ ἐμεῖς στοὺς ἐπιγενόμενους ὡς «κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς» (Α' Πέτρ. α', 4). Ἀμήν.

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΚΑΘΡΕΠΤΙΔΗΣ

Ἱεροκλήρυξ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

ἢ ἀπώλεσαν τοὺς καρποὺς τοῦ μόχθου των, εἶναι τι, ὅπερ διήγειρε αἰσθήματα παγκοσμίου συμπαθείας πρὸς τὸν τόσον δεινῶς δοκιμασθέντα ρουμανικὸν λαόν.

Ἄλλ' ἢ πρὸς τὴν πληγείσαν Ρουμανίαν ἐκδηλώθεισα παγκόσμιος συμπάθεια ἐκορυφώθη κυριολεκτικῶς παρὰ τῷ Χριστιανισμῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ τόσον διὰ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηρῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ὅσον καὶ διὰ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ ἐτέρων ἀρμοδίων παραγόντων ἐξεδήλωσε πρὸς τοὺς ἀδελφούς τῆς ὁμοδόξου Ρουμανίας τὰ καταπλημμυρισμένα αὐτὸ αἰσθήματα ἀφάτου ὀδύνης διὰ τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν των.

Διὰ τὰ ἐναντι τῶν ὁμοδόξων ἀδελφῶν Ρουμάνων αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὅστις εὐχεται ἐγκαρδίως τὴν ταχείαν ἐπούλωσιν τῶν παντοίων ἐκ τοῦ σεισμοῦ πληγῶν, ἔχον ἀρίστην ἐφαρμογὴν σχετικοὶ λόγοι τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ὁ πρῶτος ἐρωτᾷ εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του: «Ποῖος δὲν αἰσθάνεται θλίψιν διὰ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἀδελφῶν καὶ ποῖος δὲν κάνει ἰδικόν του πόνον τὸν πόνον τοῦ ἀδελφοῦ του;». Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐξ ἄλλου τονίζει: «Ἐἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α΄ Κορ. ιβ', 26).

Κινητοποιήσις ἀγάπης

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἐκδήλωσις τῆς πρὸς τοὺς πληγέντας ἀδελφούς Ρουμάνους συμπαθείας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν περιορίσθη εἰς λόγους παραμυθίας καὶ ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ ὑλοποιήθη διὰ σημαντικωτάτων ὑλικῶν εἰσφορῶν, τῶν ὁποίων ἡ χορηγίσις ἀπεφασίσθη ἀμέσως ἅμα τῇ μεταδόσει τῆς θλιβερᾶς εἰδήσεως, ὡς ἀποδεικνύεται τόσον διὰ τῶν σχετικῶν ἐπιτολῶν καὶ ὁδηγῶν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου πρὸς τὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν Ἀλληλοβοήθειας καὶ Σχέσεων μετὰ τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς τὴν παρὰ τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ Διεύθυνσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης, ὅσον καὶ διὰ τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυνθροῦ Σταυροῦ.

Ἡ κινητοποιήσις αὕτη τῆς ἀλιτροῦστικῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης, συνδυαζομένη μετὰ παρομοίας ἐκδηλώσεις ἐτέρων Τμημάτων τῆς Χριστιανικῆς Οἰκουμένης, ὑπομνήσκει οὐ μόνον τὰς «λογίας» τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλληλοβοήθειαν τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν λ.χ. ἀναφέρεται ὁ Διονύσιος Κορίνθου, διὰ περὶ τὸ 170 γράφει πρὸς τοὺς Ρωμαίους: «Ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὑμῖν ἔθος ἐστὶ τοῦτο, πάντας μὲν ἀδελφούς ποιικίλως εὐεργετεῖν, Ἐκκλησίαις τε πολλαῖς τε κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐφόδια πέμπειν».

«Ἀποστολή καὶ θυσία»

Ὁρθῶς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος, ἀνασκευάζον σχετικὰς κατηγορίας ἐκτοξευθείσας ἐναντίον τοῦ Ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπέμνησεν ὅτι ἡ μισθοδοσία αὐτοῦ εἶναι πενιχρά, ἐνῶ «οἱ περισσότεροι ἐφημέριοι εἶναι πολύτεκνοι». Ἐξ ἄλλου «οἱ ἱερεῖς δὲν ἀξιοῦν χρήματα διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν παρεχομένας ὑπηρεσίας, δέχονται ὅμως τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τῶν πιστῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μέγιστον ποσοστὸν λαμβάνουν 1) ὁ Ναός, τὸν ὁποῖον φορολογοῦν τὸ Κράτος καὶ τὰ διάφορα ταμεῖα μετὰ ποσοστὸν 60 ο)ο ἐπὶ τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπραξέων καὶ 2) οἱ ἐν τῷ Ναῷ ὑπηρετοῦντες ἱεροψάλται, νεωκόροι, καθαρίστρια κ.λ.π. Καὶ συνεπῶς κακῶς νομίζον τινές, ὅτι τὰ ἐκ τῶν ἱεροτελεστιῶν εἰσπρατιζόμενα εἶναι τῶν ἐφημερίων». Ὁ Ἱερός Σύνδεσμος Κληρικῶν Ἑλλάδος ἀγωνίζεται νὰ ἐξισώσῃ τοὺς μισθοὺς τῶν ἐφημερίων εἰς τὸ ὕψος τῶν ἀποδοχῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διὰ νὰ σταματήσῃ πλέον καὶ αὐτὸς ὁ διασυρμὸς ἐκ τῶν «καλοπίσιων».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀπ' ἐνός δέον πάντες οἱ ἀρμόδιοι νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἱ. κλήρου καὶ ἀπ' ἐτέρου εἶναι καθήκον στοιχειώδους δικαιοσύνης νὰ μὴ ἀποδίδωνται εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον πράγματα ἀνυπόστατα. Καὶ ἐὰν παρατηρῆται σπανίως παρεκτροπὴ τις κληρικοῦ τινος, αὕτη ὡς ἐξαιρέσις οὐδεμίαν ἔχει σχέση πρὸς τὸν κανόνα, καθ' ὃν «τὸ ἔργον τοῦ κλήρου δὲν εἶναι κερκίωμα, ἀλλὰ ἀποστολὴ καὶ θυσία καὶ μάλιστα ὑψίστης σπουδαιότητος».

Ὁ προσανατολισμὸς τῆς παιδείας

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κ. Τσάτσος, ὁμιλῶν ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐτόνισεν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τοῦ δούλου γένους, ὡς διδάσκον, δὲν δημαγωγοῦσαν, δὲν κολάκευαν τοὺς νέους, δὲν ἀλλοιθῶριζαν πρὸς ἄλλες σκοπιμότητες, ἀλλὰ ἀφιερώνονταν μόνον στὴν ἀλήθεια... Κρατώντας τὸ φραγγέλιον τοῦ Χριστοῦ μασιγῶνανε τὴν ραθυμίαν, τὴν νοχέλειαν, τὴν ἐπιπολαιότητα. Δημιουργοῦσαν χρόνον μετὰ τὸ χρόνον τὴν γενεά, πὸν θὰ γινόταν ἄξια νὰ χύσῃ τὴ μεγάλη ἐλεύθερον Πατρίδα. Τότε ὡδὲν δινόταν ἕνα χαρτί, ἀλλὰ μάθησις. Καὶ τὴ μάθησις αὕτην τὴν κατανοοῦσαν τὰ παιδιὰ χάρις στὴ σκληρὴν πειθαρχίαν, πὸν ἐπιβάλλονταν καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴ συμπεριφορὰ τους, διότι μόνον μὴ σκέψη πὸν ἔχει ἀκονισθῆ καὶ πλασθῆ στὸ ἀμόνι τῆς πειθαρχίας, γίνεται πραγματικὰ ἐλεύθερον σκέψη καὶ μόνον ἡ πειθαρχημένη συμπεριφορὰ εἶναι καὶ πραγματικὰ ἐλεύθερον».

Ἀληθῶς ἡ κατάστασις τῆς παιδείας μας σήμερον θὰ ἦτο πολὺ καλυτέρα, ἐὰν πάντες οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὸν προσανατολισμὸν καὶ τὴν χειραγωγίαν τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας διείποντο ὑπὸ τῆς βιοθεωρίας καὶ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνών

Τὴν 15ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Τρίτην, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ συνήλθεν εἰς πρώτην συνεδρίαν ἐν τῇ αἰθούσῃ συνεδριάσεων τοῦ 'Αρχιεπισκοπικοῦ Μεγάρου ἡ ἄρτισυσταθείσα Ἐπιτροπὴ προκηρύξεως καλλιτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ διὰ τὴν σύνδεσιν μελοδράματος, συμπυκνῶντος τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς θυσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους μὲ τὸν συμβολικὸν τίτλον «ΤΟ ΣΧΟΙΝΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ».

Ἡ ἐπιτροπὴ συνεστήθη διὰ πράξεως τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου, τὴν 4ην Ἰανουαρίου ἐ.ἔ. καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν: α) Μακ. 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν κ.κ. Σεραφεῖμ, ὡς Προέδρου, β) τοῦ καθηγητοῦ κ. Γερ. Κονιδάρη, ὡς Γεν. Γραμματέως, γ) κ. Γεωργίου Παππατρέχα, ὡς Ταμίου καὶ τῶν κ. Γεωργίου Ἀθανασιάδου Νόβα, Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου, καὶ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Γαρδικίου κ. Χρυσοστόμου, ὡς Μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Τετάρτην, συνήλθεν εἰς τελευταίαν συνεδρίαν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μακαρ. 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν ἡ Κληρικολαϊκὴ Ἐπιτροπὴ Συντάξεως - Ἀναθεωρήσεως τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπεράτωσε τὸ νομοθετικὸν αὐτῆς ἔργον καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπέβαλε τὸ σχέδιον τοῦ καταστατικοῦ πρὸς ἔγκρισιν ἀρμοδίως.

Τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Πέμπτην, ὁ Μακαρ. 'Αρχιεπίσκοπος ἐδέχθη εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν ἱερεῖς τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς 'Αθηνῶν καὶ ἤκουσε τ' ἀπασχολῶντα αὐτοὺς θέματα. Ἐν συνεχείᾳ ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου αἱ δέουσαι ἐντολαὶ πρὸς τὰ διάφορα γραφεῖα τῆς Ἱ. 'Αρχιεπισκοπῆς διὰ τὴν δυνατὴν ἐπίλυσιν τῶν ἀπασχολούντων τοὺς Ἐφημερίους θεμάτων.

Τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Παρασκευὴν, περὶ τὴν 09.00 ὥραν ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος, προσκλήσει τῶν Ἁρχιῶν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν πρωτεύουσιν, ἵνα παραστῆ εἰς τὰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς 64ης ἐπετείου τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἐπιστρέφων ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος διήλθεν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Γρεβενῶν, ὅπου ἔσχε ὑπηρεσιακὴν συνεργασίαν μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γρεβενῶν κ. Σεργίου. Τόσον εἰς Ἰωάννινα, ὅσον καὶ εἰς Γρεβενὰ ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς παρὰ τῶν Ἀρχιῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων.

Τὴν 23ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Τετάρτην, ὁ Μακαρ. 'Αρχιεπίσκοπος ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν ἐλευθέρως τὸ κοινὸν καὶ διαφόρους ἐπιτροπὰς ἐνοριῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν συνεχείᾳ ἐδέχθη τὸν Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Σεβ. Μητροπολίτην Ταλαντίου κ. Ἀμβρόσιον εἰς μακρὰν ὄπηρεσιακὴν συνεργασίαν.

Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Πέμπτην, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν κ.κ. Σεραφεῖμ καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων τοῦ 'Αρχιεπισκοπικοῦ Μεγάρου ἔλαθε χώραν εὐρεῖα σύσκεψις τὴν 12.00 ὥραν. Τῆς συσκέψεως μετέσχον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φθιώτιδος κ. Δαμασκηνός, ὁ Ἀρχίατρος κ. Παπαϊωάννου, ὁ Δ) τῆς τοῦ Ο.Δ. Δ.Ε.Π. κ. Ἀθ. Ἀρβανίτης, ὁ Δ) ντῆς τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Γ. Καρρᾶς, ὁ κ. Τζουμάκας, ὁ κ. Σκουρογιάννης καὶ π. Σπυρίδων Κοράκης. Κατὰ τὴν σύσκεψιν ἐξητάσθησαν οἰκονομικὰ θέματα τοῦ Ν.Ι.Ε.Ε. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας καὶ ὥραν 18.30, ἐν τῇ συνήθει τόπῳ τῶν συνεδριάσεων, συνήλθεν εἰς τακτικὴν συνεδρίαν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Οἰκοτροφείου Βουλαιαγμένης. Κατὰ τὴν σύσκεψιν ἐξητάσθησαν θέματα ὑπηρεσιακῆς φύσεως τοῦ Ἱδρύματος. Διωρίσθη τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνομόνων διὰ τὴν σύνταξιν καὶ καταγραφὴν ἀπάντων τῶν περιουσιακῶν

τοῦ παιδαγωγικοῦ ιδεώδους τῶν διδασκάλων τοῦ ὑποδοῦλου γένους.

Ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς «ἡμέρας τῆς γυναικός»

Ὁ πρόφορος παγκόσμιος ἑορτασμὸς τῆς «ἡμέρας τῆς γυναικός» ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς ὁργάνωσιν καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, πολλῶν σχετικῶν ἑορταστικῶν συγκεντρώσεων καὶ ὁμιλιῶν. Κατὰ τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας, ἐνῶ ἠκούσθησαν πολλὰ περὶ τῆς χειραφεσίας καὶ τῶν διεκδικήσεων τῶν γυναικῶν, περὶ τοῦ φεμινιστικοῦ κινήματος καὶ τῶν στόχων αὐτοῦ, περὶ τῆς πολιτικοποιήσεως ἢ τῆς «σεξουαλικῆς ἀπελευθερώσεως» τῆς γυναικός καὶ ἄλλα ὅμοια, κατὰ κανόνα ἀπουσίαζεν ἢ ἦτο λίαν ἀτροφικὴ ἢ ὑπόμνησις τῆς ἀληθείας, διὴ ἡ ἀληθὴς ἐκ τῆς ταπεινώσεως ἀπελευθέρωσις τοῦ γυναικείου φύλου καὶ ἡ διασφάλισις τῶν πραγματικῶν δικαιωμάτων τῆς γυ-

ναικός ἐπετεύχθη μόνον διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδίως εἰς τὴν λύραν τῆς Ὁρθόδοξου Λατρείας εἶδεν ὠραίους τόπους καὶ φθόγγους τὸ ιδεῶδες τοῦ «αἰωνίου θήλεος», ὅπερ πρὸ πάντων ἐνεσαρκώθη εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία ἐξυμνεῖται οὐ μόνον ὡς «κλίμαξ ἐπουράνιος, δι' ἧς κατέβη ὁ Θεός», ὡς «γέφυρα μετὰ γόσσα τοὺς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν» καὶ ὡς «αἰτία τῆς τῶν πάντων θεώσεως», ἀλλὰ καὶ ὡς «παρθενίας καύχημα, μητέρον τὸ στήριγμα».

Τὸ φεμινιστικὸν κίνημα, διὰ ζητῆ χειραφεσίαν ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖ ἐπιπολαιότητα, ὀδηγοῦσαν εἰς αὐτοαναίρεσιν, αὐτοκατάργησιν καὶ αὐτομηδενισμόν. Ὅθεν ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ κινήματος αὐτοῦ εἰς νέας μορφὰς ταπεινώσεως τῆς γυναικός θὰ ἐπιτευχθῆ μόνον ἐὰν τὸ κίνημα τοῦτο ἐμποτιζῆται ὑπὸ τοῦ γνησίου Χριστιανικοῦ πνεύματος.

στοιχείων και ελήφθησαν αι δέουσαι αποφάσεις επί διαφόρων θεμάτων τρεχούσης φύσεως. 'Επίσης κατά την σύσκεψιν ο Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος έδωσε τās δεούσας εντολάς και οδηγίας πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Οἰκοτροφείου π. 'Αντώνιον διὰ τὴν ἀνευτέρων διαβίωσιν τῶν οἰκοτρόφων και τὴν ἀρτιωτέρων διαπαιδαγώγησιν και κατάρτισιν αὐτῶν. 'Ο Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος παρακολουθεῖ με ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τὴν λειτουργίαν τοῦ ὄλου ἰδρύματος, και ἐπιδεικνύει ὄλην τὴν πατρικὴν ἀγάπην και στοργὴν πρὸς τὰ ὄρφανά τοῦ 'Ιδρύματος Βουλιαχμένης.

Τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Παρασκευὴν, 19.30 ὥραν, ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος κ.κ. Σεραφεὶμ ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν Α' Στάσιν τοῦ 'Ακαθίστου 'Υμνου ἐν τῷ 'Ιερῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῶν 'Αθηνῶν, τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, και ὠμίλησεν ἐπικαιρῶς.

Τὴν 27ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Κυριακὴν, Κυριακὴν ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς, σεπτῇ ἐντολῇ τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου, τὸ Θεῖον Κήρυγμα ἀφιερῶθη εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἱεραποστολὴν τῆς 'Εκκλησίας πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν χριστιανῶν. Συγχρόνως οἱ ὁμιληταὶ ἐκάλεσαν ἀπὸ ἄμεινονος τούς δυναμένους νὰ ὑπηρετήσουν τὴν χριστιανικὴν ὀρθόδοξον ἱεραποστολὴν εἰς τὰ μὴ χριστιανικὰ κράτη πρὸς διάδοσιν τοῦ Ἐθαγγελίου.

Τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1977, ἡμέραν Δευτέραν, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου και ὥραν 09.00, ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ Μακαριωτάτου, τοῦ 'Αρχιεπισκοπικοῦ Μεγάρου, ἔλαβε χώραν εὐρεῖα σύσκεψις τῶν κ.κ. Διευθυντῶν τῶν διαφόρων τῆς 'Ιερᾶς 'Αρχιεπισκοπῆς Γραφείων. Κατ' αὐτὴν ἐγίνε ἀνασκόπησις τῆς ὄλης ἐργασίας τῶν Γραφείων, ἐξητάσθησαν θέματα ὑπηρεσιακῆς φύσεως και ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου αι δέουσαι ἐντολαί, ὑποδείξεις και ὀδηγίαι διὰ τὴν περαιτέρω λειτουργίαν τῶν Γραφείων.

Τὴν 11.00 ὥραν τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν ἱερεῖς τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς 'Αθηνῶν.

Τὴν 1ην Μαρτίου 1977, ἡμέραν Τρίτην, ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν κ. κ. Σεραφεὶμ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 1ης τοῦ μηνὸς Μαρτίου ἠδύχηθη δεόντως εἰς τὰ διάφορα Γραφεῖα τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς. 'Εν συνεχείᾳ δὲ ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τὴν κ. Μαρίαν Κωνσταντοπούλου, τὸν κ. Παῦλον Βαρδινογιάννην και τὸν κ. Λιοδῆμον ἐκ τοῦ 'Υπουργείου 'Εμπορίου.

Τὴν 3ην Μαρτίου 1977, ἡμέραν Πέμπτην, σεπτῇ ἐντολῇ και ἀδείᾳ τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σύρου κ. Δωροθέου, συνῆλθεν εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὸ Δ.Σ. τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς. Κατ' αὐτὴν ἐξητάσθησαν θέματα ὑπηρεσιακῆς φύσεως και ἐλήφθησαν αι δέουσαι αποφάσεις.

Τὴν 4ην Μαρτίου 1977, ἡμέραν Παρασκευὴν, τὸν Μακαρ. 'Αρχιεπίσκοπον ἐπεσκέφθησαν ὁ 'Αντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Λαυρεντιάδης 'Ισαὰκ με ὀμάδα Βουλευτῶν, 'Επιτροπὴν ἐκ τοῦ Διεθνoῦς 'Ομίλου τῶν 'Ελληνοστῶν, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ. Μ. Λαμπρινίδη, 'Ι. Πενλιάδη, και Γ. Μενάρδου, ὁ Κεντρικός 'Αφρικῆς κ. Τιμόθεος, ὁ κ. Τσιμπιδάρος Β., και ὁ κ. Μάντζος Βασιλείος.

Τὴν 12.00 τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος προῆδρευσε συνεδριάσεως τοῦ Δ.Σ. τοῦ 'Οφθαλμιατρείου. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ἐξητάσθησαν θέματα τρεχούσης φύσεως.

Τὴν 5ην Μαρτίου 1977, ἡμέραν Σάββατον, μήνυμα συμπαράστασεως ἀπέστειλε ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν κ.κ. Σεραφεὶμ πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Ρουμανίας κ. 'Ιουστινιανὸν διὰ τὴν ὑπὸ τῶν σεισμῶν δοκιμασίαν τοῦ Βουκουρεστίου. 'Εξ ἄλλου ἐντολῇ τοῦ 'Αρχιεπισκόπου ἡ ὑπηρεσία Χριστιανικῆς 'Αλληλεγγύης τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς ἀπέστειλε 2.500 κλινικοκετάσματα εἰς Ρουμανίαν και 700 σάκκους ἱματισμοῦ.

Τὴν 8ην Μαρτίου 1977, ἡμέραν Τρίτην, ἀφίκετο εἰς 'Αθήνας ὁ Θεοφιλέστατος 'Επίσκοπος Παλμύρας ἐκ τῆς 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας τοῦ Λιβάνου. Εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ 'Ελληνικοῦ ἐκπρόσωπος τοῦ 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν ὑπεδέξατο τὸν Θεοφιλέστατον και μετεβίβασεν τās εὐχὰς τοῦ Μακαριωτάτου. 'Ο Θεοφιλέστατος 'Επίσκοπος κ. Γαβριὴλ κομίζει μήνυμα τῆς 'Εκκλησίας του πρὸς τὸν Μακ. 'Αρχιεπίσκοπον.

Τὴν 9ην Μαρτίου 1977, ἡμέραν Τετάρτην, ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος ἐδέχθη εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν τὸν κ. Κασκούτην, τὸν κ. Ν. Λατίνην, τὸν Πρόεδρον τῆς Α.Δ.Ε.Δ.Υ. κ. Μ. Παπακώσταν, τὸ Δ.Σ. τοῦ ἐν 'Αθήναις 'Ιερ. Συνδέσμου, τὸν π. Γ. Παρασκευᾶδάκην και τὸν Θεοφ. 'Επίσκοπον Παλμύρας Γαβριὴλ. 'Ο Θεοφ. 'Επίσκοπος μετέφερε τās θερμὰς εὐχαριστίας τῆς 'Εκκλησίας τοῦ Λιβάνου πρὸς τὸν 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ. Σεραφεὶμ διὰ τὴν μεγάλην συμπαράστασιν τοῦ Μακαριωτάτου πρὸς τὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν τοῦ Λιβάνου.

ILLINOIS, Η.Π.Α.: 'Επίσημον πρόσκλησιν ἀπήλυθε ἡ 'Ελληνικὴ Κοινότης τῶν ἐν ILLINOIS Βορειοηπειρωτῶν πρὸς τὸν Μακ. 'Αρχιεπίσκοπον κ.κ. Σεραφεὶμ, ὅπως ἐπισκεφθῇ τούς Βορειοηπειρωτὰς τῆς 'Αμερικῆς. 'Ο Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος δὲν ἀπήντησεν ἀκόμη εἰς τὴν πρόσκλησιν.

Σ ε ο ὄ λ: 'Η 'Ορθόδοξος Κοινότης τοῦ 'Αγίου Νικολάου τῆς Σεοὺλ εὐχαριστεῖ δι' ἐπιστολῶν και ἐκθέσεων τὸν Μακ. 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ.κ. Σεραφεὶμ διὰ τὴν ὑπὸ ἠθικὴν και ὄλικὴν συμπαράστασιν εἰς τὰ πολλὰ και ποικίλα προβλήματα τῆς ἐν λόγῳ Κοινότητος. 'Επίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὸν Μακ. 'Αρχιεπίσκοπον εὐχαριστεῖ και ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ν. Ζηλανδίας κ. Διονύσιος, ὅπου ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐν λόγῳ Κοινότης.

'Α λ ε ξ ἄ ν δ ρ ε ι α: Μεγάλην ποιμαντορικὴν ἐπίσκεψιν πραγματοποιεῖ ὁ Μακ. Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας κ.κ. Νικόλαος εἰς τās ὀρθοδόξους Κοινότητας τῆς 'Αφρικῆς πρὸς ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τῶν διαφόρων θεμάτων τῶν Κοινοτήτων. Εἰς τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνονται αι χῶραι Γουϊνέα, ἡ Νιγηρία, ἡ Γκάνα, τὸ Καμερόν κ.ἄ.

Σ τ α υ ρ ο φ ο ρ ί α ν ἐκήρυξεν ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος πρὸς διάσωσιν τῶν μικρῶν καρδιοπαθῶν παιδιῶν ἀπὸ τῆς κληρονομίας. Σεπτῇ ἐντολῇ τοῦ Μακαριωτάτου συνεστήθη και λειτουργεῖ εἰδικὴ ὑπηρεσία παρὰ τῇ 'Αρχιεπισκοπῇ, ἣτις ἐρευνᾷ ἐκάστην περίπτωσιν ἐπισταμένως και ἀποστέλλει κατὰ ὀμάδας τούς μικροὺς ἀσθενεῖς εἰς 'Αμερικὴν δι' εἰδικὰς ἐγχειρήσεις καρδιάς. Οἱ γονεῖς και οἱ συγγενεῖς τῶν ἀσθενῶν εὐχαριστοῦν τὸν Μακ. 'Αρχιεπίσκοπον δι' ἐπιστολῶν και ἄλλων δημοσιευμάτων.

Ίερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ἐωρτάσθησαν τὰ 40 χρόνια τοῦ Περιοδικοῦ ὁ «ΠΟΙΜΗΝ». Μὲ μίαν θερμὴν καὶ κατανοητικὴν εὐχαριστήριον προσευχὴν ἤρχισαν αἱ ἐόρτιοι ἐκδηλώσεις.

Ἦτο μία ἐπιδημητικὴ συγκέντρωσις τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως, τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, τοῦ κόσμου τῶν Γραμμάτων, πολλῶν συνδρομητῶν τοῦ Περιοδικοῦ καὶ πολλῶν εὐσεβῶν συμπολιτῶν μας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Χριστιανικοῦ Κέντρου Νεότητος. Ὅλοι ἔζησαν νοσερῶς τὴν τελευταίαν ὑπερτεσσαρακονταετίαν ὅπως τὴν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν μνήμην μας οἱ τόμοι τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν τοῦ «Ποιμένος».

Ὁ σεμνὸς διάκωμος τῆς μεγάλης αἰθούσης εἰς τὴν ὁποίαν ἐδέσποζε πρὸ τοῦ θήματος μικρὰ διβλιοθήκη Βυζαντινῆς Τεχνοτροπίας περιέχουσα χρυσοδεμένους τοὺς τεσσαράκοντα τόμους τοῦ Περιοδικοῦ μας, μία μεγάλη φωτογραφία ἐπὶ τοῦ ὁπισθοῦ τοῦ θήματος τοίχου, εἰκονίζουσα τὸ ὄρατον ἐξώφυλλον τοῦ Περιοδικοῦ, τὸ αὐτὸ πάντοτε δι' ὄλα τὰ τεύχη τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν, φέρον τὴν παράστασιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ «Καλοῦ Ποιμένος», αἱ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ δύο φωτογραφίαι, ἡ μὲν τοῦ Ἰδρυτοῦ τοῦ Περιοδικοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Μυτιλήνης κυροῦ Ἰακώβου τοῦ ἀπὸ Δυρραχίου, ἡ δὲ τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Μυτιλήνης κ.κ. Ἰακώβου τοῦ πρώτου Διευθυντοῦ τοῦ «Ποιμένος», καὶ παραπλευρῶς ἀνηρτημένοι πίνακες τῶν Διευθυντῶν καὶ τῶν Συνεργατῶν τοῦ Περιοδικοῦ, ἀπετέλουν ἐπιδημητικὸν διάκωμον ἐμφανίζοντα τὴν ὄλην ἱστορίαν καὶ τοὺς συντελεστάς τοῦ πνευματικοῦ τούτου ἐπιτεύγματος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης ἐπὶ μιᾶς χαμηλῆς τραπέζης εἶχον ἐκτεθῆ 36 διβλία τὰ ὁποῖα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὡς ἀνάπτυκα δημοσιευθεισῶν κατὰ καιροὺς εἰς τὰς σελίδας τοῦ Περιοδικοῦ «Ο ΠΟΙΜΗΝ» μελετῶν.

Πρὸ τοῦ θήματος καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ μὲ πρόσφιν πρὸς τὸ ἀκροατήριον ἐκάθητο τὰ 15 μέλη τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἑορτασμοῦ.

Ἐν ἀρχῇ ἡ χορωδία τῶν Ἱεροφαιτῶν ἐφαλλε τὸ ἀπολυτικὸν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τὸ τοιοῦτον τῆς Πεντηκοστῆς «Ἐδλογητὸς εἶ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν...». Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης φέρων ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμόφορον ἀνέπεμφεν εἰδικῶς συνταχθεῖσαν εὐχὴν, ἐδέθη ὑπὲρ ὑγείας καὶ θεοῦ ἐνισχύσεως τοῦ Διευθυντοῦ, τῶν Συνεργατῶν, τῶν Τυπογράφων, τῶν συνδρομητῶν τοῦ Περιοδικοῦ καὶ ὑπὲρ μακαρίας μνήμης καὶ αἰωνίου ἀναπαύσεως τοῦ ἀειμνήστου Ἰδρυτοῦ τοῦ Περιοδικοῦ Μητροπολίτου Μυτιλήνης Ἰακώβου τοῦ ἀπὸ Δυρραχίου, τοῦ ἐκ τῶν Διευθυντῶν αὐτοῦ ἀειμν. Πρωτοπρεσβυτέρου Ἐμμανουὴλ Γ. Μυτιληναίου, τοῦ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐπιμελητοῦ τῆς ὄλης Ἀριστοβούλου Χρηστίδου ἐνφ' ἡ χορωδία ἐφαλλε τὸ «Αἰωνία ἡ μνήμη». Τὴν δέησιν παρηκολούθησεν ἐν ἄκρᾳ σιγῇ καὶ κατανώξει τὸ ἀκροατήριον.

Ἐλαβεν ἐν συνεχείᾳ τὸν λόγον ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἑορτασμοῦ Ἐπίτιμος Δικειάρχης διακεκριμένος ἱστορικὸς συγγραφεὺς τῆς Λέσθου καὶ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Λεσθιακῶν Μελετῶν κ. Παν. Σαμάρας, ὅστις ὑπῆρξε εἰς τῶν πρώτων καὶ πολυτίμων συνεργατῶν τοῦ Περιοδικοῦ.

Ἀκολούθως ὁμιλήσεν ὁ Διευθυντὴς τοῦ «Ποιμένος» κ. Γ. Σωτηρίου, Καθηγητῆς Παιδ. Ἀκαδημίας καὶ Ἱεροκήρυξ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐκ τῶν συνεργατῶν τοῦ Περιοδικοῦ κ. Νικ. Δαμδομήης, Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου «Τερίαντ» ἀνέγνωσε τὰ Πατριαρχικὰ Γράμματα καὶ τέσσαρας ἀπὸ τὰς ὑπερεκατὸν χαιρετιστηρίους ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἀπέστειλαν εἰς τὸν Σεβασμιώτατον διακεκριμέναι προσωπικότητες ἐπὶ τῇ τεσσαρακονταετηρίδι τοῦ Περιοδικοῦ.

Τὴν ὄλην τελετὴν ἔκλεισεν ὁμιλία τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου, ὁ ὅποιος μὲ καταφανῆ συγκίνησιν ἀνεφέρθη εἰς τὴν ἰδρυσιν τοῦ «Ποιμένος», ἀλλὰ καὶ συνεδάσε τὸν ἑορτασμὸν μετὰ τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Ἐπηκολούθησεν μικρὰ δεξίωσις τῶν ἀρχῶν καὶ πάντων τῶν προσκεκλημένων εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἰσογείου τοῦ Χριστιανικοῦ Κέντρου Νεότητος.

Διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς τεσσαρακονταετηρίδος ἀφιέρωσαν εὐμενέστατα σχόλια αἱ τοπικαὶ Ἐφημερίδες, ἐδέχθη δὲ ὁ Σεβασμιώτατος σφραγίσαν συγχαρητηρίων τηλεγραφημάτων καὶ ἐπιστολῶν.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΕΞΕΛΕΞΕ

ΝΕΟΥΣ ΒΟΗΘΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Νέους Βοηθοὺς Ἐπισκόπους ἐξελέξε ἡ Σύνοδος τοῦ Οἴκου-μηνικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὶς ἐκκλησίες τῆς διασποράς. Οἱ ἀρχιμανδρίτες: Ἀνθίμος Δρακονάκης τοποθετεῖται στὴν Ἀμερικὴ μὲ τὸν τίτλο τοῦ Ἐπισκόπου Χριστουπόλεως, ὁ Ἰεζεκιὴλ Κεφάλας στὴν Ἀυστραλία μὲ τὸν τίτλο τοῦ Ἐπισκόπου Ἀέρονης, ὁ Τιμόθεος Κασιόγκνης στὸ Λονδίνο μὲ τὸν τίτλο τοῦ Μιλητουπόλεως καὶ ὁ Χριστόφορος Κομοδάτος μὲ τὸν τίτλο Τελεμισοῦ στὴν Μεγάλη Βρεταννία.

Τὸ Πατριαρχεῖο ἔκανε δεκτὴ τὴν παραίτησι τοῦ γέροντος Μητροπολίτου Δέρκων Ἰακώβου, τὴν ὁποία ὑπέβαλε γιὰ λόγους ἡλικίας καὶ ὑγείας.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ βίος καὶ ἡ Θεολογία του, ἀσψ' - ατνθ', Ἁγιον Ὄρος — Θεσσαλονίκη 1976, σσ, με'+290.

1. Μία ἐκ τῶν καλλιτέρων ἑλληνικῶν θεολογικῶν ἐκδόσεων τοῦ παρελθόντος ἔτους εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον δοκίμιον τοῦ πολυσεβάστου Γέροντος π. Θεοκλήτου Διονυσιάτου. Ἡ θαυμασία αὕτη ἐκδόσις ἤλθε νὰ πληρώσῃ ἐν αἰσθητῶν κενὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν θεολογικὴν διβλιογραφίαν, δεδομένου ὅτι δὲν εἶχομεν μέχρι τοῦδε μίαν συνθετικὴν ἐργασίαν ἀναφερομένην εἰς τὴν μεγάλην μορφήν τῆς Ἐκκλησίας μας, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν. Ὑπάρχει δεβαίως ἡ μεγάλη ἀξία μελέτη τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ (ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Πετρούπολις — Ἀλεξάνδρεια 1911), ἀλλ' ὡς εἶναι γνωστὸν καὶ προσιτὴ δὲν εἶναι, λόγῳ τῆς παλαιότητός της, καὶ τὰς ἀπὸ τῆς κυκλοφορίας της γενομένης ἐκδόσεις ἀξιολόγων κειμένων ἀναφερομένων εἰς τὰς ἡσυχαστικὰς ἐριδας — ἐπὶ τῇ θάσει τῶν ὁποίων κατανοοῦμεν καλλίτερον καὶ τὰ ἱστορικὰ πλαίσια τῆς θεολογικῆς διαμάχης καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν πρωτοστατησάντων ἀνδρῶν —, ἀγνωστὴ.

2. Ἐν τῷ προσώπῳ ἐξ ἄλλου τοῦ π. Θ. ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἀνευρίσκει ἐνα ἐκ τῶν ἀρμοδιωτέρων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν τόσοσ τὰς ἀπαιτούμενας πνευματικὰς προϋποθέσεις ὅσων καὶ τὴν θεωρητικὴν στοιχειώσιν διὰ νὰ ἐγκύψουν μὲ ἀγάπην, νὰ κατανοήσουν ὀρθῶς καὶ νὰ παρουσιάσουν ἐπιτυχῶς τὸ μυστήριον τῆς

ήγιασμένης ζωής του, τούς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως και εὐσεβείας τραχεῖς ἀγῶνάς του, τὴν θεόγραφον θεολογίαν του. Ὁ π. Θ. συνδυάζει και τὰ τρία. Ὡθεῖται ἀπὸ ἀληθινὸν ἔρωτα διὰ τὸν θεοφόρον ἡσυχαστήν, κατανοεῖ ὀρθῶς, λόγῳ πνευματικῆς πείρας και τῆς γεγυμνασμένης θεολογικῆς αἰσθησεώς του, και παρουσιάζει ἐπιτυχῶς μετὰ τὴν διακρίνουσαν τὸν γραπτὸν λόγον του χάριν, τὸν ρωμαλέον στοχασμόν, τὰς ὑψηλὰς πτήσεις τῆς σκέψεως, τὴν ποιητικὴν ἑξαρσιν, ἣτις αἰχμαλωτίζει και κατανοῦσει τὸν ἀναγνώστην. Προσὸν ἐπίσης ἀξιοσημείωτον τῆς κρινόμενης μελέτης εἶναι ὁ πρωτότυπος και ἐπιτυχῆς τρόπος ἐξιστορήσεως τοῦ θείου και ἐκθέσεως τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας. Καὶ τὰ δύο παρουσιαζόμενα συγχρόνως συμπλέκονται, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐμφανίζει τὰ ἱστορικά και τὰ θεωρητικὰ στοιχεῖα ἐν συνδυασμῷ και ἐξαρτήσῃ. Οὕτω και τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου δὲν μειοῦται και ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία, μὴ ἀπομονωμένη τῶν ἱστορικῶν πλαίσίων τῆς καθίσταται εὐκολώτερον (διὰ τὸν μέσον μάλιστα και ἄνευ ἰδιαιτέρων διὰ τὸν ὑπ' ὄψιν θεολογικὸν χώρον γνώσεων ἀναγνώστην) κατανοητή.

3. Τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου διαρθροῦνται ὡς ἑξῆς: Μετὰ τὸν Πρόλογον (σσ. ιγ' - ιε'), τίθεται ἡ Εἰσαγωγή (σσ. ιζ' - με'), ὅπου ὁ σ. ἐξηγεῖ τὸς λόγους οἱ ὅποιοι τὸν παρεκίνησαν εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ δοκιμίου, προβάλλει τὴν σημασίαν τῆς ὁποίας ἔχει εἰς τὴν Θεολογίαν και τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁ βιογραφούμενος θεῖος Ἱεράρχης, ἀναφέρεται εἰς τὰς ἱστορικές πηγὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη και παραθέτει παραφρασμένον τὸν θαυμάσιον Πρόλογον, τὸν ὁποῖον εἶχε γράψει ὁ ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης διὰ τὴν προτάξιν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐτοιμασθεῖσαν ἔκδοσιν τῶν ἀπάντων τοῦ ἅγ. Γρηγορίου, τὰ ὅποια ἀπωλέσθησαν. Ἀκολουθεῖ τὸ κύριον μέρος τοῦ βιβλίου (σσ. 1 - 249), ἀπαρτιζόμενον ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ὁλοκλήρων κεφαλαίων διαιρουμένων εἰς πολλὰς παραγράφους μετὰ ἐνδεικτικούς και λίαν χρησίμους τίτλους, ἐνθα ἐκτίθεται ὁ βίος μετὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου. Δυστυχῶς, λόγῳ ἑλλείψεως χώρου, οὐδὲ οἱ τίτλοι τῶν κεφαλαίων εἶναι δυνατόν νὰ παρατεθοῦν ἐνταῦθα, προκειμένου ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ γνώσιν τῆς ἀξίας και τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ὁποῖον παρουσιάζουν. Εἰς τὰς σσ. 250 - 256 περιλαμβάνονται τὰ Ἐπιλεγόμενα, ὅπου ὁ π. Θ. προβαίνει εἰς μίαν γενικὴν ἀποτίμησιν τῶν θεολογικῶν θέσεων τοῦ ἅγ. Γρηγορίου ἐν συγκριτικῇ ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ὁμοίας τῶν ἀντιπάλων του. Ἐν τέλει εἰς τὰς σσ. 257-290 τίθενται αἱ παραπομπαι και ἡ βιβλιογραφία.

4. Εἶναι ἰδιαιτέρως σημαντικὸν τὸ γεγονός ὅτι τὰ τελευταῖα ἔτη και εἰς τὸν ἑλλαδικὸν χώρον ἐκδηλοῦται μία οὐσιαστικὴ στροφή και ἐπιδεικνύεται ἐν ἔντονον και εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μεγάλην μορφήν τοῦ θείου Παλαμᾶ και τὴν ὑψηλοτάτην Θεολογίαν του. Ἀπόδειξις τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ και τῆς γενικωτέρας προσπαθείας ἢ ὁποία καταβάλλεται διὰ

νὰ ἐπανέλθῃ ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ Θεολογία εἰς τὰς γνησίας πηγὰς τῆς εἶναι ἡ ἀρξαμένη τελευταίως ἔκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ ἅγ. Γρηγορίου και ἡ κυκλοφορία ἀξιολόγων σχετικῶν μελετῶν. Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἔρχεται νὰ προστεθῇ και τὸ παρουσιαζόμενον ἐκλεκτὸν βιβλίον τοῦ μοναχοῦ Θεοκλήτου μετὰ μίαν ὁμῶς οὐσιαστικὴν διαφορὰν πρὸς τὰ ἄλλα ὁμοειδῆ βιβλία· τὸ κρινόμενον ἐγράφη ὄχι ἀπὸ ἕνα ἀπλῶς ἐρευνητὴν ἐπιστήμονα ἀλλὰ ἀπὸ ἕνα μοναχὸν ἀγωνιζόμενον νὰ διασώσῃ ζωσαν και ἐνεργῆ ἐν τῇ προσωπικῇ του ζωῇ και κατὰ συνέπειαν και ἐν τῇ συνειδήσει και τῇ κοινῇ πείρᾳ τῆς Ἐκκλησίας τὴν πνευματικὴν ἐκείνην παράδοσιν, ἣτις ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῆς ζωῆς και τῆς Θεολογίας τοῦ ἅγ. Γρηγορίου, ὑπὲρ τῆς διαφυλάξεως τῆς ὁποίας μάλιστα τόσον σκληρῶς ὁ μέγας Θεολόγος ἠγωνίσθη. Καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο φρονούμεν ὅτι ἰδιαιτέρως καταξιώνει τὴν προσφορὰν τοῦ π. Θεοκλήτου, διὰ τὴν ὁποίαν τοῦ εἴμεθα εὐγνώμονες.

Ἀρχιμ. ΣΥΜΕΩΝ Π. ΚΟΥΤΣΑΣ

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Ἱερά Μητρόπολις Ἐδέσσης, Πέλλης και Ἀλμοπίας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ Ν. Δ. 1398)1973 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων διακόνων» και τὸ ἄρθρον 52 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεραῆ Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν και Ἐφημεριῶν», προσκαλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν θείων και Ἱερῶν Κανόνων και τῶν Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα και βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ Ἱεροδιακόνου τῶν Ἱερῶν Ἐνοριακῶν Ναῶν 1) Ἀγίας Τριάδος Ἀρτισσης, 2) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γιαννιτσῶν, 3) Ἀγίου Νεκταρίου Ἐδέσσης, 4) Ἀγίου Ἀθανασίου Κουφαλίων, 5) Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Κρύας Βρύσης και 6) Ἀγίου Στεφάνου Σκύδρας, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῇ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα Πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προεῖ εἰς τὴν ἀνακλήρουσιν ὑποψηφίων.

Ἐν Ἐδέσσει τῇ 3ῃ Μαρτίου 1977

† Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης και Ἀλμοπίας ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Σάμου και Ἰκαρίας

Προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς Β' κενῆς τακτικῆς θέσεως Ἱεροκήρυκος παρὰ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ Μητροπόλει, προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς εἰκοσαήμερον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱεραῆ Μητροπόλεως τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου δριζύμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Σάμῳ τῇ 5ῃ Μαρτίου 1977

† Ὁ Σάμου και Ἰκαρίας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Χαλκίδος

Προκειμένου νά προβῶμεν εἰς τήν πλήρωσιν τῆς Β' κενῆς θέσεως τοῦ Ἱεροκλήρουκ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νά καταλάβωσι ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ πρὸς τοῦτο νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς 20ημέρου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παραύσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», υποβάλλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως αἰτήσιν μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπομένων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Χαλκίδι τῆ 9ῃ Μαρτίου 1977

† Ὁ Χαλκίδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 346)76, τὴν ὑπ' ἀριθ. 3145)76 ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τὰ ἄρθρα 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)69 Κανονισμοῦ καὶ προκειμένου νά προβῶμεν εἰς τήν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς κατάληψιν τῶν κατωτέρω κενῶν ὀργανικῶν ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) Ἀγ. Παρασκευῆς Ἀδαριαῶς, 2) Ἀγ. Ἀθανασίου Γαλαταῶν, 3) Ἀγ. Χαλαράμπους Ἑλληνικῶν, 4) Ἀγ. Δημητρίου Κουτούρλου, 5) Ἀγ. Παρασκευῆς Μηλεῶν, 6) Ἀγ. Ἰωάννου Μόλων, 7) Ἀγ. Ἰωάννου Πολυλόφου, 8) Ἀγ. Τριάδος Σίμινας, 9) Ἀγ. Παρασκευῆς Βότση - Ἀλωνήσου, 10) Κοιμ. Θεοτόκου Κυπαρισίου καὶ 11) Ἀγ. Δημητρίου Μίστρου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων ὀριζόμενα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παραύσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», υποβάλλωσι τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Χαλκίδι τῆ 10ῃ Μαρτίου 1977

† Ὁ Χαλκίδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Καρυστίας καὶ Σκύρου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 346)1976 «περὶ τρόπου πληρώσεως ἐφημεριακῶν τινῶν θέσεων» καὶ τοῦ ἄρθρ. 33 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)69 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νά προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱ. Ν. Κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου τῆς ἐνορίας Δάφνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ Νόμων ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παραύσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Ἐν Κόμῃ τῆ 14ῃ Μαρτίου 1977

† Ὁ Καρυστίας ΣΕΡΓΙΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Διορθοδόξου Κέντρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπευθίνει θερμὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ὅπως ἔλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κέντρου διὰ τῆς ἀποστολῆς παντὸς εἶδους συγγράμματος ἀναφερομένου εἰς τὴν Θεολογίαν καὶ γενικώτερον εἰς τὸ ἀντικείμενον μελέτης πασῶν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν.

Διεύθυνσις: Διορθόδοξον Κέντρον Ἐκκλησίας Ἑλλάδος

Ἰασιῶ 1 Ἀθήναι (τ. τ. 140).

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Νικαίας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

† Ὁ Περιστερίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 12 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κωνστ. Γ. Μπόνῃ, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ὁ Εὐαγγελισμὸς ὡς Χαρά, ὡς Ἀλήθεια καὶ ὡς Ἐλευθερία.

Διάγγελμα τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπ. κυροῦ Δαμασκηνοῦ, ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἐορτῇ τῆς 25ης Μαρτίου 1945.

Βλ. Ἰω. Φειδᾶ, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Αἱ Ἀντιλήψεις τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου περὶ τῆς Δ. Ἐκκλησίας.

Μητροπ. Περιστερίου Ἀλεξάνδρου, Ἡ Α' Προσυνοδικὴ Διάσκεψις.

Μητροπ. Σουηδίας Παύλου, Ὁρθοδοξικὸν Διαζύγιον καὶ Πνευματικὴ λύσις τοῦ γάμου ἐν τῇ ἀλλοδαπή.

Μητροπ. Ταλαντίου Ἀμβροσίου, Αἱ ἐνέργειαι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ Χιλιαστικοῦ Προβλήματος.

Ἀρχιμ. Παντελ. Καθρεπτιδου, Ὁρθοδοξία: Γνώσις καὶ Βίωσις.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισία.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἰασιῶ 1 — Τηλ. 710.73

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασία 3, Ζωγράφου. Τηλ. 787.878.